

Jaargang 43

Nummer 5

Juni 2012

Prijs € 6,50

Verkiezingen: feestje
voor Maatschappijleer

Maatschappij Politiek

Vakblad voor
Maatschappijleer

Jongerenkamer

**Politiek
maak je zelf!**

Polderen voor beginners

Hoe leg je jongeren uit hoe de parlementaire democratie werkt? Zonder te vervallen in een saaie les over staatsrecht? Het lespakket Polderen voor beginners van de Tweede Kamer biedt uitkomst.

Met het lespakket 'Polderen voor beginners' en de website www.jongerenkamer.nl kunnen leerlingen ervaren hoe democratie werkt en kunnen ze zelf in groepjes aan de slag.

Ze ontdekken op welke manier zij hun plannen voor elkaar kunnen krijgen. Wat moeten ze doen om hun voorstel in de praktijk uit te kunnen voeren?

Bij het lespakket ligt de nadruk op samenwerken, bondgenoten zoeken en compromissen sluiten. De leerlingen leren op een interactieve manier wat democratie inhoudt en hoe de politiek werkt.

Meer informatie over het lespakket is te vinden op www.jongerenkamer.nl. Hier is het ook mogelijk het lespakket te bestellen of te downloaden. Mail voor vragen naar redactie@jongerenkamer.nl of bel met 070 318 3040.

Tweede Kamer
DER STATEN-GENERAAL

Redactioneel

Een jaar geleden betrok mijn school, de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden (NHL), een prachtig, immens nieuw gebouw. Geen nieuw gebouw zonder nieuw gebruiksconcept, meende het bestuur. Flexibiliteit was het toverwoord en dat betekende: geen eigen werkruimten meer en waar mogelijk geen eigen lokalen. Je werkomgeving, dat is het hele gebouw en je bureau, dat is je laptop. Maar vak- en opleidingsgenoten gingen bij elkaar zitten en met name de fulltimers schiepen al snel eigen territoria met uitstallingen van persoonlijke parafernalia. Een mislukt concept dus en die mislukking viel te verwachten, omdat het fundamentele menselijke behoeften negeert. Vaklokalen hebben we nog steeds niet, behalve de vakken die een eigen practicumruimte nodig hebben.

Ik zal de laatste zijn die beweert dat vroeger alles beter was, maar voorheen had de lerarenopleiding Maatschappijleer van de NHL wél een eigen vaklokaal en daar waren we blij mee. De wanden waren behangen met platen waarop, bijvoorbeeld, organigrammen van de Verenigde Naties, de Europese Unie en de Nederlandse staat waren afgebeeld. Veel verkiezingsaffiches en foto's, gemaakt tijdens excursies, en twee kasten vol met didactische hulpmiddelen. Kortom, een lokaal waarin de atmosfeer Maatschappijleer ademde.

Elk vak is gebaat bij zo'n lokaal en ook al noopt het rooster soms tot moeten lesgeven in een ander lokaal, elk vak behoort een eigen vaklokaal te hebben. Heeft Maatschappijleer op uw school een vaklokaal? Zo nee, bepleit dat dan en laat uw directeur Douwe van Domselaars verzuchting lezen, afgedrukt in dit nummer. Zo ja, dan zijn we erg benieuwd naar wat zich daar bevindt en hoe het eruit ziet.

Hans van der Heijde

Inhoud

Rood, groen, of blauw, maar allemaal grijs?	4
Voorspel de verkiezingsuitslag!	6
Verkiezingen, een maatschappijleerfeestje	7
Levert Maatschappijleer bruikbare kennis?	8
Vijf vragen over Movies that Matter-Educatie	12
Een slecht bekeken ver-van-mijn-bed-show?	13
Hoe meer Maatschappijleer hoe beter?	14
Alledaagse verhoudingen	17
Ophouden met wat hij het liefste doet...	19
And the winner is...	21
Genocide als identiteit	22
Een alinea zonder taalfouten is verdacht	24
RUBRIEKEN	
Grom	11
Mijn lokaal	18
De werkvloer	20
Lesmateriaal	26
Geknipt	29
NVLM	30
Gesignaleerd	31

Rood, groen, of blauw, maar allemaal grijs?

Hans van der Heijde

Stelt u zich de samenstelling van de bevolking naar leeftijdsgroepen door de tijd heen voor als een slang en de babyboomers zijn de dikke prop die zich van zijn kop langzaam naar zijn achtereinde beweegt. Een deel van die prop heeft inmiddels de AOW-leeftijd bereikt en van het deel dat zover nog niet is, genieten velen al prepensioen en soortgelijke regelingen. De prop is niet alleen dik, maar is ook veel taaier dan alles wat voordien de weg door de slang aflegde.

Een ieder kent de consequenties van de vergrijzing: enerzijds heeft een steeds groter wordend deel van de bevolking geen arbeidsinkomen meer, anderzijds doet een groeiend beroep op medische en maatschappelijke zorg. De gestegen gemiddelde levensverwachting heeft de periode tijdens welke die groep dat beroep doet op al die zorgarrangementen langer gemaakt dan ooit tevoren. Daar komt nog eens bij dat nu juist de babyboomers de generatie zijn van individualisering, die zich terecht bevrijdde van knellende sociale banden als die van de familie. Deze generatie is daardoor veel sterker dan eerdere generaties op betaalde zorg aangewezen, zodra de ouderdom, die met kwalen en toenemende hulpbehoefendheid komt, daar om vraagt.

Zwitserleven

Vergrijzing is een groeiend probleem. Dat wordt al zo lang onderkend dat men

zich verwonderd afvraagt waarom niet al tien, vijftien jaar geleden een breed pakket van maatregelen (stapsgewijs) is ontworpen en geïntroduceerd om dat het hoofd te bieden. Een cynicus zal nu opmerken dat hem dat helemaal niet verwondert: tien, vijftien jaar geleden kregen veel babyboomers het zenit van hun maatschappelijke carrière in het vizier. Eenmaal zelf aan het politiek-maatschappelijke roer was toch wel het laatste waar ze aan dachten hun Zwitserleven-uitzicht te bederven met maatregelen die dat een beetje minder welvarend zouden kunnen maken. Wie dan werkt, wie dan zorgt, nietwaar? Diezelfde cynicus kon er op wijzen dat, toen eindelijk begon door te dringen dat verhoging van de AOW-leeftijd toch echt noodzakelijk was, in de eerste concrete voorstellen daartoe sprake was van data van inwerkingtreding die de babyboomers buiten schot hielden.

Grijze kiezers

Daarmee zijn we bij de politiek aangeland. Vergrijzing manifesteert zich ook binnen het electoraat. De babyboomgeneratie is de talrijkste generatie en levert van alle generaties dan ook de meeste kiezers. Gegeven dat kiezers het eigenbelang op zijn minst laten meewegen bij de bepaling van hun stem en indachtig bovendien de neiging van velen hun eigenbelang aan te zien voor het algemeen belang, drukt het grote segment van grijze kiezers een zwaar stempel op verkiezingsuitkomsten. Sommige politieke avonturiers - denk aan Jan Nagel - roken de afgelopen jaren succes en richtten partijen op die zich tot exclusieve belangenbehartigers van de grijze kiezers uitriepen. De grijze kiezers hebben echter kunnen vaststellen dat ze zulke partijen helemaal niet nodig hebben: de gevestigde partijen hebben flinke grijze paragrafen in hun programma's opgenomen. Begon Wilders niet, onmiddellijk nadat hij uit het Catshuisoverleg was gestapt, te roepen dat de oudjes tegen Haagse ingrepen en de Brusselse demon moesten worden beschermd?

Bejaardentaks

Ook *Maatschappij & Politiek* schreef al over de tegenstelling in Nederland tussen hoger en lager opgeleiden. Zal de redactie binnen afzienbare tijd artikelen moeten opnemen over een groeiende tegenstelling tussen oud en jong(er), die zich politiek gaat manifesteren in een tegenstelling tussen een relatief groot ouder electoraat en een relatief klein jonger electoraat? Bedenk dat de financiering van ongeveer alles wat we aan sociale wetgeving hebben is gebaseerd op het beginsel dat de werkende generaties betalen voor de oudere, van werk vrijgestelde generaties. Bedenk dat veel arbeidsinkomens nog steeds een zekere leeftijdgerelateerdheid kennen: iedere leerkracht kent zijn periodiekjes en weet dat hij de laatste vijftien jaar van zijn arbeidsleven het meest verdient en de gunstigste arbeidsvoorwaarden geniet, en dat hij bij zijn pensionering een inkomen tegemoet mag zien dat niet veel minder zal zijn dan zijn arbeidsinkomen. Bedenk dat pensioeninkomens grotendeels zijn vrijgesteld van inkomstenbelasting. Zie wat er gebeurde toen een paar jaar geleden

PvdA'ers opperden om pensioenen vanaf een zekere (bovenmodale) hoogte te gaan belasten. 'Een asociaal voorstel', meende een oude PvdA-coryfee. 'Bejaardentaks om zielige oudjes te plukken', riepen velen. Wat men daar ook van vindt, het lijkt erop dat zich in zulke erupties een tegenstelling tussen oud en jong(er) begint af te tekenen, waarbij beide groepen beseffen dat de ouderen dankzij hun getal in het politieke voordeel zijn.

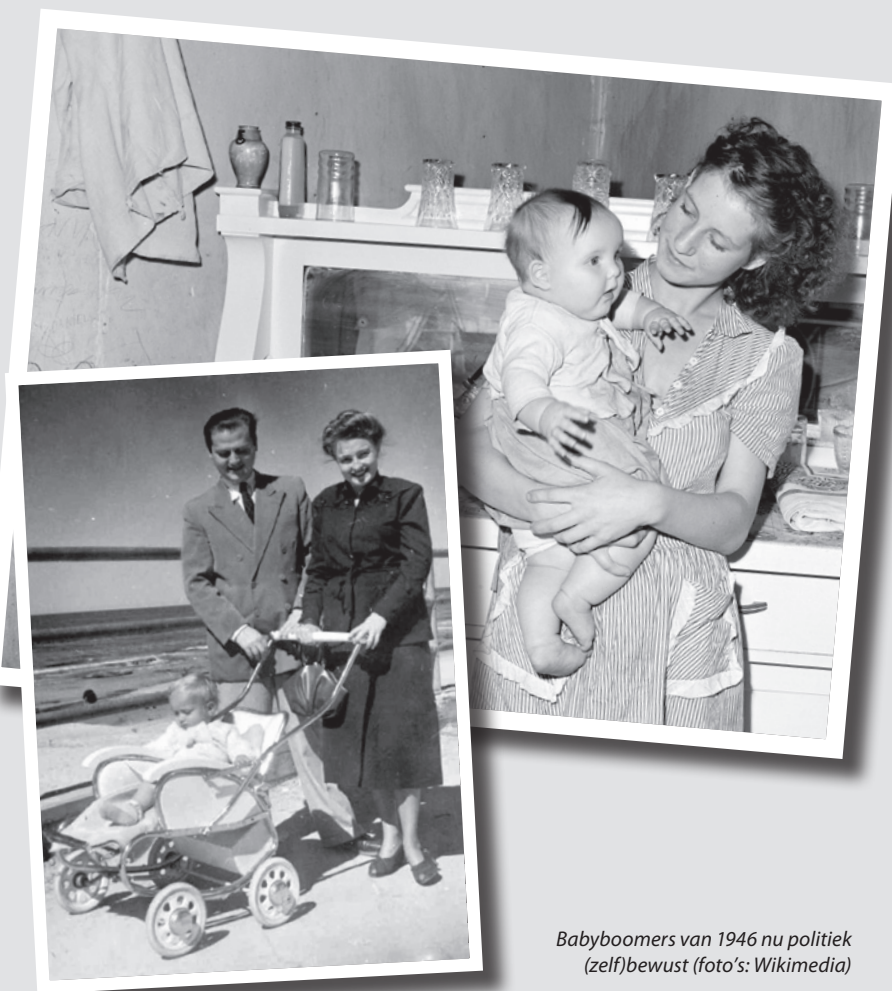
Champignon

Dit artikel begon met het beeld van een slang en de *bulb* die zich door zijn lijf van voor naar achter beweegt. Men kan zich de bevolkingssamenstelling in het tijdperk van vergrijzing ook voorstellen als een champignon, waarvan de hoed het oudere bevolkingsdeel voorstelt en de stam het jongere. Wie tot de stam behoort weet dat hij de energie moet opbrengen om de hoed overeind te houden. Dat hoeft niet een frustrerend besef te zijn: je weet dat je ook zelf ooit tot die hoed zult behoren en solidair zijn schept ook gevoelens van bevrediging, maar als de last wel erg groot wordt kunnen klachten daarover niet uitblijven. In een situatie waarin de macht van het electorale getal - het politiek gewicht van de hoed - ertoe leidt dat zulke klachten amper politiek kunnen worden gearticuleerd, dreigt die solidariteit te eroderen.

De tegenstelling tussen oud en jong(er) zal zich niet beperken tot kwesties van de financiële lasten van zorg en allerlei arrangementen voor ouderen. Het is geen nieuws dat de prioriteitenlijstjes van ouderen ook op andere gebieden verschillen van de lijstjes van jongeren. Ouderen zetten om begrijpelijke redenen bijvoorbeeld *veiligheid* hoger op hun lijst dan jongeren. Daar kan van alles en nog wat mee bedoeld zijn, maar waar het alweer om gaat is dat in het tijdperk van vergrijzing de macht van het electorale getal ervoor zorgt dat veiligheidsprioriteit van ouderen eerder en beter de politieke arena binnendringt en politieke prioriteit wordt, dan prioriteiten van jongeren.

Januskop

Maatschappelijke (en politieke) debatten zijn in sterke mate strijd tussen beelden: concurrerende beeldvor-

Babyboomers van 1946 nu politiek (zelf)bewust (foto's: Wikimedia)

ming is een essentieel onderdeel van het publieke en politieke debat. Hoe verschijnen die ouderen eigenlijk in het debat? Als een januskop, een kop met twee gezichten en in dit geval met vrijwel tegengestelde karaktertrekken. Aan de ene kant die Zwitserleven-kop, die lijkt uit te drukken dat na de pensionering het echte leven begint, een leven vol avontuur en vol leedvermaak over de sappelaars die zover nog niet zijn (en misschien wel nooit zover zullen komen). Aan de andere kant de kop van het hulpbehoevende, zielige oudje, dat er ook niets aan kan doen dat het zo oud wordt en zoveel steun nodig heeft en niet getreiterd mag worden met bijvoorbeeld bejaardentaks. Beide koppen hebben weinig tot niets met de werkelijkheid te maken, noch ligt de waarheid in het midden. Kan de Zwitserleven-kop de tegenstelling tussen oud en jong verscherpen, omdat die laatste maar al te duidelijk beseft de sappelaar te zijn die de eerste zoveel leedvermaak schenkt, de andere kop zet met zijn zieligheid elk debat al snel op dood spoor.

Babyboomers

Met de babyboomgeneratie, de talrijke leeftijdsgroep die nu tussen ruwweg 57 en 66 jaar oud is, heeft men te maken met een politiek (zelf-)bewuste groep, met de onmiddellijke aantekening dat de interne pluriformiteit - pluriform ook in mate van politieke participatie en politiek (zelf)bewustzijn - groot is en denkbaar niet heel erg zal afwijken van die van de samenleving als geheel. Gemiddeld zijn de babyboomers in allerlei opzichten beter af dan dezelfde leeftijdsgroepen eerder in de geschiedenis. Daaruit mag niet worden geconcludeerd dat ze dus maar moeten inleveren, maar wel dat ze zich ervan bewust moeten zijn dat een maatschappelijke tegenstelling met alle negatieve gevolgen van dien dreigt als ze hun electorale gewicht louter in de strijd werpen ten bate van hun eigenbelang. ◀

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar: h.vanderheijde@maatschappijenpolitiek.nl

Maatschappij & Politiek mobiliseert uw expertise:

Voorspel de verkiezingsuitslag!

Op 12 september zijn de verkiezingen voor de Tweede Kamer. De redactie van *Maatschappij & Politiek* is benieuwd of de lezers van dit blad kunnen voorspellen hoe de zetels in de Kamer na 12 september verdeeld zullen zijn. Daarom schrijven wij een prijsvraag uit waarbij u mooie prijzen kunt winnen... al doet u natuurlijk voor de eer mee!

Wat moet u doen?

Zet in het onderstaande schema hoeveel zetels de partijen bij de Kamerverkiezingen volgens u gaan halen. Schrijf daarna ook op welke coalitie er in het najaar aan de macht komt.

Stuur deze pagina daarna op naar:

Redactie Maatschappij & Politiek
t.a.v. Coen Gelinck
Hofweg 1-H
2511 AA Den Haag

Vanzelfsprekend kunt u uw voorspelling van zetelaantallen en coalitie ook naar ons e-mailen: menp@prodemos.nl. De winnaar ontvangt het politieke bordspel *Zeteldans* en een cadeaubon. De uitslag wordt bekend gemaakt op www.maatschappijenpolitiek.nl en in één van de volgende nummers van *Maatschappij & Politiek*. U kunt uw voorspelling inzenden tot 1 augustus aanstaande.

Partij	Aantal zetels
VVD	
PvdA	
PVV	
CDA	
SP	
D66	
GroenLinks	
ChristenUnie	
SGP	
Partij voor de Dieren	
Onafhankelijke Burger Partij	

Andere partijen:	

Welke partijen vormen de nieuwe coalitie na de verkiezingen?	

De kennis over politiek onder docenten Maatschappijleer is groot, het moet dus niet zo moeilijk zijn de uitslag van de verkiezingen goed te voorspellen. Onze hypothese is dan ook dat de door de lezers verwachte gemiddelde zetelaantallen per partij in hoge mate overeenkomen met de zetelaantallen na de verkiezingen. Aan u het bewijs daarvan!

Coen Gelinck

Advies

Geen land ter wereld kent zo veel adviseurs per duizend inwoners als Nederland. Daarom vond de redactie het gepast u geen advies te mogen onthouden bij het invullen van de verkiezingsprognose. De komende verkiezingen hebben een duidelijk thema, pro of contra het Lente-akkoord. Nederland is *gezagsgetrouw*, het land moet worden geregeerd, waardoor het Lente-akkoord kan rekenen op een *krappe meerderheid*. GroenLinks wordt daarbij het kind van de rekening: de PvdA rechts passeren doet veel traditionele kiezers afhaken. D66 zal een paar zetels winnen, het gaat immers om een D66-akkoord. De VVD verliest een drietal zetels, omdat tijdens de campagne steeds duidelijker wordt dat de goedlachse Mark Rutte als premier jammerlijk heeft gefaald.

De grote winnaar wordt het CDA, met rondom dertig zetels, de partij die altijd heeft betoogd dat het land moet worden geregeerd en als lijsttrekker iemand heeft gekozen die geknipt lijkt uit het prentenboek van rasbestuurders.

De PvdA zal beslist geen dertig zetels halen, daarvoor is de concurrentie van de SP te groot, maar blijft wel (nipt) de grootste partij aan de kant van het antivoorjaarsakkoord. Geert Wilders verliest zeker een kwart van zijn achterban, omdat zijn thema's aan slijtage onderhevig zijn. Stabiele partijen blijven natuurlijk stabiel, daarover zal niemand zich kunnen verbazen.

Uw adviseur: Wolter Blankert

Verkiezingen, een maatschappijleerfeestje

Er komen verkiezingen aan en dus is het feest voor de maatschappijleerdocent. Zijn lokaal en zijn lessen worden ineens uitgebreid met het hele mediatoneel, leerlingen staan te trappelen om informatie te vergaren en om eigen meningen naar voren te kunnen brengen. Kortom, Maatschappijleer is even een vak dat belangrijker is dan alle andere vakken. Bij al die verkiezingshectic is het wel zaak het hoofd koel te houden en er didactisch en inhoudelijk het maximale uit te halen. Daarom volgt hier, in min of meer willekeurige volgorde, een kleine checklist van items die niet mogen worden vergeten.

1. Leg vooraf nog eens goed uit hoe uit de uitslag een zetelverdeling volgt.
2. Laat uw leerlingen een (of meerdere) stemwijzers invullen en doe iets met de uitkomsten.
3. Organiseer schaduwverkiezingen op uw school; bemens de stembureaus met leerlingen en laat ze met uw hulp een zetelverdeling berekenen op basis van de uitkomst.
4. Leg uit volgens welke stappen de kabinetsformatie verloopt.
5. Speel direct na de verkiezingen het *Formatiespel* (zie: *Maatschappij & Politiek*, jrg. 41, maart 2010, nr. 2) (eventueel ook op basis van de uitslag van de schaduwverkiezingen).
6. Bekijk met uw leerlingen (fragmenten van) lijsttrekkersdebatten en laat ze daarbij aan de hand van een lijstje met aandachtspunten de deelnemers evalueren (niet alleen op inhoud, maar ook op debatvaardigheden). Bespreek vooraf wat er zoal in de debattrukendoos van de deelnemers kan zitten.
7. Analyseer verkiezingsaffiches: wat pogen ze uit te drukken? Laat leerlingen een verkiezingsaffiche ontwerpen voor de partij van hun voorkeur (die ook een eigen, nieuwe partij kan zijn).
8. Laat uw leerlingen een voorspelling doen over de uitslag (indien u het simpel wilt houden, vraagt u naar

Wordt Emile Roemer de nieuwe premier? (foto: Apdency)

9. Organiseer een verkiezingsquiz over allerlei weetjes op basis van het pubquiz-format.
10. Bespreek de uitslag van de verkiezingen, mede aan de hand van de verklaringen die partijen voor hun winst of verlies geven. Probeer aan de hand van de uitslag te voorspellen in welke richting het overheidsbeleid zal gaan.

Hans van der Heijde

Docentendaginleiding door Arthur Docters van Leeuwen

Levert Maatschappijleer bruikbare kennis?

Arthur Docters van Leeuwen

De inleiding bij de opening van de Docentendag werd verzorgd door Arthur Docters van Leeuwen, die menig functie in het publieke domein heeft bekleed. Hij trakteerde de maatschappijleerdocenten op zijn visie op het brede aanbod van het nieuwe vak Maatschappijwetenschappen, met zijn zeven domeinen en vele subthema's. In hoeverre is er sprake van een afgeronde *maatschappijleer* in de huidige gecompliceerde maatschappij?

Het woord *maatschappijleer* roept bij mij een lichte angst op, een zekere *horror vacui*, angst voor de leegte. 'Society does not exist', zei Margaret Thatcher. Welnu, als de samenleving niet bestaat dan kan er ook moeilijk een leer over die samenleving bestaan. Overdreven wellicht. Niettemin roept het woord maatschappijleer toch erg de gedachte op - een gedachte waarmee ik ben opgegroeid - van een hecht samenstel van organisatorische verhoudingen en instituties dat volgens een *leer* functioneerde; een soort handboek. Zoals je ook uit een handboek kan leren hoe een automotor functioneerde.

Hanteerbare kennis?

Zo is het echter niet, en zo was het ook niet, al hebben wij onszelf dat lang wijs gemaakt. Nu is het niet mijn bedoeling om uw mooie vak met een reuzenzwaai naar de vuilnisbelt te verwijzen, integendeel. Het is heel goed dat u uw leerlingen wegwijst in wat u *domeinen* noemt. Ook zag ik met genoegen dat uw pretenties niet laag zijn. Ik citeer bijvoorbeeld: 'Subdomein 3; benaderingswijze: de concrete maatschappelijke vraagstukken en ontwikkelingen analyseren daarbij gebruik makend van de maatschappijwetenschappen'. Voor de veranderings- en vergelijkende benaderingswijze moet ik om een voldoende te halen de volgende basisbegrippen paraat hebben, ik citeer: 'democratisering, commercialisering, cultureel relativisme, emancipatie, duurzame ontwikkeling, globalisering/internationalisering, individualisering, industrialisering, liberalisering, modernisering, mensenrechten, privatisering, rationalisering, secularisering, technologische/ICT-ontwikkelingen/digitalisering, ontzuiling en verzuiling'. Loffelijk, heel loffelijk. Laten we aannemen dat u in uw loffelijke streven slaagt en dat uw kandidaten ook slagen. Dan rest er toch nog een klein pijnlijk Columbo-vraagje: is de kennis van de kandidaat ook operationeel? Als de kandidaat geslaagd en wel met zijn bul in de hand het klaslokaal verlaat en onder de schoolpoort door de maatschappij

Arthur Docters van Leeuwen tijdens de Docentendag in de Tweede Kamer (foto: Lizzy Kalisvaart)

in loopt, herkent hij dan gemakkelijk de maatschappelijke situaties waarin hij terecht komt en zal komen? Ik geef u een voorbeeld. Veel mensen houden van voetbal. Wat voetbal is kan goed en objectief worden aangegeven aan de hand van spelregels en demonstraties, bijvoorbeeld van de buitenspelval. De toeschouwer die echter dacht samen met anderen van mooi spel te kunnen genieten, maakt mogelijk een fatale vergissing als hij met een verkeerd gekleurde das in het verkeerde vak op de tribune heeft plaatsgenomen. Nu er zoveel pluralisme is - de opsomming van zojuist indiceerde dat al, en uw curriculum bevat nog veel meer van dit soort op zich juiste opsommingen - roept dat wel een tentatief verlangen op. Zouden we misschien ook op zoek moeten naar werkzame vereenvoudigingen die het jonge mensen mogelijk maken de situatie waarin zij komen te verkeren snel te doorzien, opdat zij hun positie en handelen goed kunnen bepalen?

Gesellschaft en Gemeinschaft

Als we het over goed hebben, dan praten we over het *goede leven* waar Aristoteles het al over had. Hij duidde dat ook aan met termen als *het juiste midden* en *gematigdheid*. Om te komen tot dat schijnbaar eenvoudige stelselmatige inzicht zou ik niet meer dan twee ingangen willen benutten, die van het sociale en die van het individuele aspect. Voor het sociale inzicht grijp ik terug op Tönnies, later uitgewerkt door Weber. Zij maakten onderscheid tussen *Gesellschaft* of *Gemeinschaft*.

Bij *Gemeinschaft* hebben we het over affectieve verbindingen en een wil gericht op de groep. Bij *Gesellschaft* hebben we het over economische binding, concurrentie en de wil gericht op doelen. Kijken wij vervolgens naar het individuele aspect, dan zien we daar al sinds Heraclites het onderscheid tussen het normatieve, de *nomos*, het volgen van de goddelijke wil: *'The people must fight for their law as for their city wall'*¹, en anderzijds de meer menselijke natuur. Aristophanes zegt: *'Think what pleasure morality would deprive you of: boys, women, gambling, delicacies, drinking, fun and games'*. Om nog maar niet te spreken over hebzucht, machtswellust en bloed-dorst. Hier geldt *homo homini lupus*.² Een andere vroege tekst, misschien van

Euripides, luidt: *'There was a time when the life of mankind was without order and like the life of beasts (...) and then men set up laws nomoi for punishment, so that justice would rule and violence would be her slave'*. Die tekst is 2.500 jaar oud, maar is hij ook verouderd?

Ik zal nu niet afdwalen naar de door mij zeer bewonderde Hobbes wiens boek *Leviathan* vorig jaar in een prachtige vertaling verscheen, maar hij legt wel onweerlegbaar uit dat we noodzakelijkerwijs als beesten tegenover elkaar moeten staan totdat we samen een Reus vormen, sterker dan wie dan ook van ons, de Leviathan, zodat we de wapens neer kunnen leggen, omdat Hij altijd sterker is.

Maar bestaat die Hobbesiaanse vrede eigenlijk wel? Bestond hij wel ooit? Belangrijker nog: bestaat hij nu? Dat wil zeggen, zou onze kandidaat er in beginsel vanuit mogen gaan dat mensen affectieve relaties met hem willen, en hem niet zo gauw ze de kans krijgen zullen verslinden? Ik kom even terug op de voetbalbezoeker. Hij dacht dat hij in een *Gemeinschaft* vol clubliefde was aangekomen, waar wel tegenstanders waren, namelijk de andere club met zijn aanhang, maar waar het geheel beheerst zou worden door overeengekomen regels in reglement, contract en *common understanding*. Niets bleek minder waar. Voor de hooligans was hij een prooi.

Speren en katapulten

Dit is niet nieuw. Toen ik jong was moest ik met mijn kameraadjes bijna elke dag de toegang tot de school bevechten. We bestookten elkaar daartoe met speren, katapulten en soms ook windbuksen. Waarna we vervolgens, eenmaal veilig binnen, allerlei lieve liedjes zongen. De vraag is of ik dit had kunnen weten en of de kandidaat dat kan weten? Weten dat je zo maar van een *Gemein-*

schaft in een *Gesellschaft* kan duikelen - en omgekeerd. Zijn we daar op voorbereid? Wij beginnen tegenwoordig met *Sesamstraat*: dat is het maatschappelijke oerbeeld dat we onze kleuters voorschotelen. Een knuffelgemeenschap, en niet de sprookjes van Grimm of Andersen. In die sprookjes kon je nog wel eens gevangen worden genomen om te worden vetgemest, zoals in *Hans en Grietje*, of doodvriezen van de kou, zoals het meisje met de zwavelstokjes. Uitsluiting is hierbij een bepalend begrip. Want wat *Gemeinschaft* voor degenen binnen de kring is, is *Gesellschaft* voor de uitgeslotenen, de buitenste kring; en daar heerst, zoals de Heilige Schrift zegt, 'geween en knersinge der

***We bestookten elkaar met speren,
katapulten en windbuksen en zongen,
eenmaal veilig binnen, allerlei lieve liedjes.***

tanden'. Carl Schmitt zegt dat de partij die kan bepalen wie er wel en wie niet tot de gemeenschap behoort de baas in de politiek is.

We moeten daarbij bedenken dat uitsluiting vaak met haat wordt verbonden: haat tegen de kafirs, de ongelovigen, joden, islamieten, katholieken, niet-katholieken, kapitalisten, Polen, het *grauw* waar de Hollandse regenten zo bang voor waren. Die haat is het effectiefste instrument om de bindingen binnen de groep te versterken. De oorzaak van de haat die als grondslag voor uitsluiting moet dienen, vindt zijn wezenlijke oorzaak dus niet in reële gruweldaden of enorm opgeblazen gruweldaden of bijeen gefantaseerde gruweldaden. Nee, de oorzaak, sterker nog de noodzaak van de haat, ligt in het belang om binnen een groep cohesie te bewerkstelligen die anders niet tot stand zou komen.

Rugzakje

Nu hebben wij de kandidaat die geslaagd bij u de schoolpoort uitging toch al een aardig rugzakje meegegeven. Als ik een groep tegemoet treedt is vraag één 'Wie sluiten ze uit en hoe

Scholierenverkiezingen Tweede Kamer

ProDemos organiseert voorafgaand aan de Tweede Kamerverkiezingen voor de 20e keer de landelijke Scholierenverkiezingen.

Van vrijdag 7 september tot dinsdag 11 september zullen weer tienduizenden middelbare scholieren en studenten uit het mbo hun stem uitbrengen. Bij de vorige landelijke verkiezingen in 2010 deden meer dan 90.000 scholieren mee.

Deelname is gratis. Aanmelden kan vanaf eind mei via www.scholierenverkiezingen.nl. Na aanmelding krijgt u een inlogcode voor de website met de digitale oproepkaarten.

Waarom meedoen?

Scholierenverkiezingen zijn een uitgelezen kans om de landelijke verkiezingen bij uw klas onder de aandacht te brengen. De uitslag van uw eigen school kunt u vergelijken met de landelijke uitslag, maar bijvoorbeeld ook met de uitslagen van scholen in uw regio. Begin het schooljaar goed en doe mee!

Huis voor democratie en rechtsstaat

ProDemos

Onderwijskrant Tweede Kamerverkiezingen

Op 12 september 2012 zijn er Tweede Kamerverkiezingen. Aan het begin van het schooljaar is de verkiezingscampagne dus in volle gang. Alle reden om in uw lessen aandacht te besteden aan deze verkiezingen. Maak daarbij gebruik van de onderwijskrant Tweede Kamerverkiezingen van ProDemos.

- Op welke politieke partijen kan er gestemd worden?
- Waarom zijn er vervroegde verkiezingen?
- Hoe werkt dat, verkiezingen?
- Wat gebeurt er na de verkiezingen?

De onderwijskrant bevat informatieve teksten, opdrachten, puzzels en illustraties.

U kunt de onderwijskrant ook heel goed als voorbereiding op de Scholierenverkiezingen gebruiken. Bestel de krant nu, zodat uw lessen na de zomervakantie voortvarend van start gaan.

Meer informatie en bestellen

ProDemos maakt een onderwijskrant voor (v)mbo en een krant voor havo/vwo. Een pakket van 35 exemplaren kost €43,-.

Ga naar www.prodemos.nl/OkrantTK12 om de kranten te bestellen.

Huis voor democratie en rechtsstaat

ProDemos

doen ze dat?', en vraag twee 'Hoe manifesteren ze zich?'. Een goede illustratie voor dit punt in mijn betoog beleefde ik in Manhattan. Het was begin jaren negentig - dus voor Leviathan Giuliani - en in die dagen kon je op Fifth Avenue lopen, een hoek omslaan en pardoes op een dreigend gezelschap bolbuikige met kettingen behangen types stuiten. Ikzelf vertoende de neiging door te lopen. Niets aan de hand, weet u wel, totdat ik merkte dat mijn begeleiders, *special agents* van de FBI, dat niet deden en mij dringend wenkten hen als de bliksem te volgen, en zo was ik weer heel snel terug op Fifth Avenue. Kortom: op signalen moet je acht slaan. Dat geeft je ook een beter zicht op de derde vraag: 'In welke verhouding wil men tot je staan?'. Er zijn maar weinig groepen waar men er rond voor uitkomt dat prestatie en competitie de enige bepalende elementen zijn voor het groepsgebeuren, namelijk balletdansers en de handelaren op de beurs. Iedereen beweert dat het gaat om teamspirit en samenwerking, maar het is de vraag waar nu daadwerkelijke consequenties aan worden verbonden. Bedenk wel, de wolf zei niet tegen Roodkapje 'Ik ga je opeten', maar hij deed het voorkomen of hij die lieve grootmoeder was. Het is duidelijk wat ik graag zou zien gebeuren. Namelijk dat u ook tijd vindt om met uw leerlingen te oefenen, zodat ze een beter inzicht krijgen in de maatschappelijke situaties waarin ze zullen komen te verkeren. ◀

Noten

1. Lawrence C. Becker and Charlotte B. Becker (edit), *A History of Western Ethics*, Routledge, 2003.
2. De mens is voor de mens een wolf.

Arthur Docters van Leeuwen heeft zijn sporen in het publieke domein ruimschoots verdiend, onder meer als voorzitter van het College van Procureurs-Generaal, hoofd van de Binnenlandse Veiligheidsdienst en voorzitter van de Stichting Autoriteit Financiële Markten. Dit artikel is een door Coen Gelinck bewerkte en ingekorte versie van zijn lezing op de Docentendag 2012. vindt de volledige lezing op www.maatschappijenpolitiek.nl.

Foto: Koen van Rossum

Doodlijn

Ik probeer in deze column altijd zo actueel mogelijk te zijn. De eindredacteur steunt me daarbij. Hij kan Grom een latere deadline toestaan dan gewone stukken, want bij de opmaak is de column een vaste waarde. Als ik maar niet boven de 400 woorden kom, dan past het.

Ondanks deze voorkeursbehandeling is vorige keer de gok mislukt. Vlak voor de gang naar de drukker wist ik de plots uitgebroken Catshuiscrisis nog van een venijnig commentaar te voorzien. Trots dat ik was!

En boos! De broodnodige hervormingen zouden we nu helemaal wel kunnen vergeten. Ik zag het al voor me, partijen verstijfd starend in de koplampen van de aanrazende crisis. De *markten* zijn ook veel te ingewikkeld voor politici, ze snappen er niet meer van dan u en ik en ze kunnen tegen blinde krachten al net zo weinig uitrichten. Hen ontbreekt ook domweg de moed om het op te nemen tegen het nog dommere kiezersvolk.

Zoiets schreef ik en ik zat daar voorlopig goed mee, er kon me niets gebeuren...

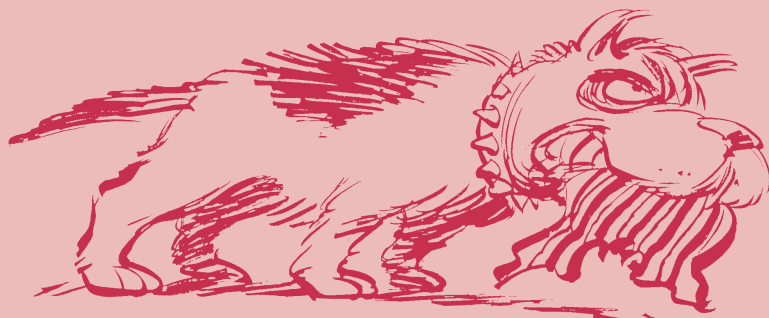
Twee dagen later, ik kon de column niet meer intrekken, zag de Haagse wereld er onherkenbaar anders uit: Kunduz! De vijfpartijenclub durfde het aan, knipperde een keer met de ogen en sprong weg van de verplettering.

Mijn column bleek maar twee dagen houdbaar. Helaas is de productietijd van *M&P*, ondanks mijn privilege van late inlevering, zo lang dat Grom al een bedenkelijke geur afscheidde toen het nummer bij u op de mat viel.

Meer beschouwend schrijven is veel veiliger, past ook beter bij mijn leeftijd.

Grom

g.vanrossum@maatschappijenpolitiek.nl

Vijf vragen

over *Movies that Matter-Educatie*

Movies that Matter zal bij velen bekend zijn. Zij programmeren films en documentaires op bijvoorbeeld IDFA en het eigen *Movies that Matter*-filmfestival. Daarnaast programmeert *Movies that Matter* film- en debatavonden. Dat *Movies that Matter* ook veel voor docenten Maatschappijleer kan betekenen is veel minder bekend. *Maatschappij & Politiek* stelde daarom vijf vragen aan Margreet Cornelius, medewerkster van *Movies that Matter-Educatie*.

1 Een vooroordeel om mee te beginnen: *Movies that Matter* dat is toch een club die politiek correcte documentaires en films programmeert op festivals voor hoogopgeleide mensen van linkse signatuur?

'Juist niet! Ik hoor dat vooroordeel vaker. We proberen juist niet politiek correct te zijn, maar mensen aan het denken te zetten. Nadenken is gelukkig niet aan een politieke kleur verbonden. We proberen met onze filmkeuzen juist het debat op te zoeken. Zo hebben we op ons afgelopen festival, samen met de Anne Frank Stichting, een debat voor mbo-scholieren georganiseerd over botsende grondrechten.

Bij de selectie van educatieve films letten we er dan ook nog op dat de film een hoofdpersoon heeft waarmee een leerling zich kan identificeren, of een probleem dat dicht bij de leerling staat. Neem de film *China Blue*; daarin zien we hoe tieners in China, in kinderarbeidachtige toestanden, spijkerbroeken naaien voor tieners in het westen. Reken maar dat leerlingen na de film even kijken welk merk jeans zij hebben en waar die is gemaakt. Dat is dus een film die verder gaat, die *schuurt*, die leerlingen aan het denken zet doordat ze context geeft. Niets politiek corrects aan, lijkt me. Dat soort films lenen wij dus uit aan scholen.'

2 Wie lenen films bij jullie en hoe werkt dat? Kunnen docenten door de spreekwoordelijke bomen het bos nog wel zien?

'*Movies that Matter-Educatie* heeft meer dan honderd films en dat worden er snel meer. Maatschappijleer- en aardrijkskundedocenten weten ons te vinden. We hebben de films gerubriceerd naar onderwerp, maar ook naar het niveau van de leerling en naar lengte. In onze online-catalogus' kunnen docenten zelf zoeken naar wat ze nodig hebben. Ook geven we graag advies over films; dan vragen we docenten waarvoor ze de film willen gebruiken. Mijn ervaring is dat als we even heen en weer e-mailen en doorvragen we beter bij de lesstof en de leerlingen kunnen aansluiten en een betere film kunnen uitlenen dan dat hij zelf had uitgezocht.'

3 Wat gebeurt er als docenten een film hebben uitgezocht?

'We zijn laagdrempelig, dus we lenen de films gratis uit en sturen deze naar de school. De docent mag de film dan twee weken houden en stuurt deze weer terug aan ons. Ook het lesmateriaal gaat gratis (per e-mail) naar de docenten. We verzorgen ook workshops en gastlessen over mensenrechteneducatie.'

4 Maken jullie het lesmateriaal en de bijbehorende docentenhandleidingen zelf?

'We vinden het lesmateriaal erg belangrijk. We laten dit maken door vrijwillige docentenduo's die in hun dagelijks leven op middelbare scholen en mbo's doceren. De kwaliteit en passendheid van het materiaal is dus gegarandeerd. Het zijn immers praktijkmensen die het maken. We hebben op dit moment twintig docenten die dit voor ons doen. We vragen docenten die een film hebben geleend en lesmateriaal hebben gekregen om een reactie na het gebruik in de les. Deze één-op-éénbenadering werkt goed. We leren er veel van en passen her en der ons materiaal aan. Ook kunnen we met hun ervaringen de *kijkwijzer* in onze onlinefilmcatalogus weer verfijnen.'

5 Wat kunnen jullie nog meer voor docenten Maatschappijleer betekenen? Wat kunnen zij nog van *Movies that Matter-Educatie* verwachten?

'We weten welke films veel door maatschappijleerdocenten worden geleend. Ook kennen we de meeste lesmethoden die zij gebruiken. We maken momenteel een overzicht waarbij de docent heel gemakkelijk kan zien bij welk hoofdstuk in zijn lesmethode een film van ons kan passen. Ook zijn we samen met het Platform mensenrechteneducatie en het Nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling (SLO) bezig met het maken van een leerlijn. Tot slot kunnen docenten zich ook voor de nieuwsbrief van *Movies that Matter-Educatie* aanmelden. Zij ontvangen dan regelmatig een update over onze nieuwste films aanmelden.' ◀

Douwe van Domselaar

Noot

1. www.moviesthatmatter.nl/educatie/filmaanbod

MOVIES THAT MATTER

Heeft u belangstelling voor het maken van lesmateriaal voor *Movies that Matter* of wilt u meer over *Movies that Matter-Educatie*, bezoek dan de website www.moviesthatmatter.nl/educatie of stuur een e-mail naar educatie@moviesthatmatter.nl.

Een slecht bekeken ver-van-mijn-bed-show?

Esmée Mangoensoewito

Met het concentratievermogen van een vis zitten we in de schoolbank. Dan klieren we wat en wanneer de docent er wat van zegt, pakken we onze pen op om wat dingetjes van het bord over te schrijven om vervolgens weer verder te klieren.

Onder al het geklier gebeurt er van alles om ons heen. Het kabinet is gevallen, de staatsschuld blijft oplopen en er wordt weer eens gestaakt, maar we hebben er geen besef van. Hoewel een groot deel van de jongeren actief is binnen de maatschappij (onder meer door vrijwilligerswerk) houdt maar een klein deel van de jongeren zich bezig met maatschappelijke ontwikkelingen en de politiek.

Marissa van Loon, oud-columniste van *NRC Jong*, schreef voor het internetplatform *Huis van Afgevaardigden* dat politiek niet sexy was voor jongeren. Daar ben ik het helemaal mee eens, al denk ik niet dat we zouden moeten proberen politiek sexy te maken. We kunnen het echter wel op een interessante en leuke manier aan de man brengen. Op school gaat dit via Maatschappijleer of Maatschappijwetenschappen, hiervan is alleen de eerste verplicht voor alle leerlingen.

In mijn ogen is Maatschappijleer een soort overkoepelend en samenhangend vak, omdat eigenlijk alles zich afspeelt in en rond de maatschappij. Daar heeft economie iets mee te maken, daar heeft geschiedenis mee te maken en noem het maar op. Maatschappijleer is een speciaal vak dat dus ook wel op een speciale manier mag worden gegeven, anders wordt het saai en dat vinden jongeren weer bèh.

Als er iets is dat jongeren goed kunnen dan is het hun mening geven en discussiëren. Soms gaat dat met de meest achterlijke argumenten gepaard, maar vaak zit er wel weer een kern van waarheid in. Behandel maatschappelijke problemen en kwesties in grote hoofdlijnen en laat de discussie maar los. Wanneer het mis gaat, even corrigeren. Laat de leerlingen zelf het antwoord zoeken met af en toe een duwtje in de goede richting.

Laat ze niet alleen discussiëren over de maatschappij, want na een tijdje wordt dat ook weer bèh. De meeste jongeren vinden maatschappij en politiek saai doordat het een ver-van-mijn-bed-show is. Aangezien ongeïnteresseerde jongeren zelf vaak geen initiatieven nemen, moet je de politiek naar hen brengen. Laat ze eens met de plaatselijke jeugdraad kennismaken. Dat is een eenvoudige manier om kennis te maken met de werking van politiek en ook nog iets te leren over je gemeente.

Doe eens iets anders. In plaats van een powerpointpresentatie die na een paar keer weer saai is of dat fragment uit het *Journal* van gisteravond kan ook eens een sketch van een of andere comedian of een van die comedy shows worden getoond; die zijn vaak ook op de actualiteiten ingespeeld. Het is toch weer eens iets anders dat de aandacht trekt op een al dan niet serieuze manier, waar dan weer een serieuze discussie over kan worden gehouden.

Politiek kan nou eenmaal niet leuker voor de jongeren die het al niet leuk vinden. Het is saai, te serieus, te formeel. Dus moet het op leuke manier

worden gebracht. Zorg voor verandering, variatie en houd bovenal de discussie levendig. Minder bèh, meer yeah! ◀

Esmée Mangoensoewito is vwo-3-leerlinge van het Stellingwerf College in het Friese Oosterwolde

Wilt u op deze visie op Maatschappijleer reageren, stuur dan een e-mail naar: menp@prodemos.nl

Hoe meer Maatschappijleer hoe beter?

Coen Gelinck

Daniël Gabriël Mutlu deed ter afsluiting van de bacheloropleiding Bestuurskunde aan de Universiteit Twente onderzoek naar het effect van Maatschappijleer en Maatschappijwetenschappen. Mutlu schreef een scriptie waar je u tegen zegt.

Daniël Mutlu legde 829 leerlingen uit de bovenbouw van de havo en het vwo van vijftien verschillende middelbare scholen een vragenlijst voor om te onderzoeken in hoeverre Maatschappijleer en Maatschappijwetenschappen een bijdrage leveren aan hun politieke betrokkenheid en hun bereidheid tot politieke participatie.¹ Met dit onderzoek herhaalt Mutlu een deel van het promotieonderzoek van Karin Wittebrood uit 1995. Wittebrood liet leerlingen die geen Maatschappijleer hadden buiten beschouwing; ze concentreerde zich op het verschil tussen leerlingen met Maatschappijleer en leerlingen met het toenmalige examenvak Maatschap-

pijleer 2. Wittebrood concludeerde dat Maatschappijleer 2 (het tegenwoordige Maatschappijwetenschappen) een grotere bijdrage levert aan de politieke betrokkenheid van leerlingen dan Maatschappijleer als verplicht vak. Deze grotere betrokkenheid uitte zich in een grotere toename in politieke interesse, politiek zelfvertrouwen, bereidheid tot deelname aan de verkiezingen en het gebruik van conventionele en onconventionele vormen van politieke participatie, alsook in een afname van politiek cynisme.

Categorieën

Uit het onderzoek van Mutlu kan wor-

den afgeleid dat er in dit opzicht niet veel is veranderd. Hij deed onderzoek naar de politieke betrokkenheid van drie groepen leerlingen: leerlingen die nog geen Maatschappijleer hebben gehad, leerlingen met één jaar Maatschappijleer en leerlingen met twee jaar Maatschappijleer. In zijn scriptie heeft hij het consequent over deze drie categorieën. Verwacht mag worden dat de leerlingen die twee jaar *Maatschappijleer* hebben in bijna alle gevallen het examenvak Maatschappijwetenschappen in hun pakket hebben. Dat blijkt echter niet duidelijk uit de scriptie. Het zou immers ook kunnen gaan om leerlingen die twee jaar lang één uur per

Operationalisering

Om tot een betrouwbaar en valide resultaat te komen is bij het onderzoek van Daniël Gabriël Mutlu, op enkele uitzonderingen na, volledig aangesloten bij de operationalisering van Karin Wittebrood. Hiernaast staan steeds twee voorbeeldvragen of -stellingen die zijn gebruikt om een variabele te operationaliseren. In het onderzoek zijn meer vragen en stellingen voorgelegd dan hiernaast zijn vermeld. Bij de variabele politieke kennis zijn wel alle vragen uit het onderzoek weergegeven.

Politieke interesse

- In welke mate ben je geïnteresseerd in de politiek?
- Hoe vaak kijk jij naar het *NOS Journaal*, *RTL-Nieuws* of het *Jeugdjournaal*?

Politiek zelfvertrouwen

- Kamerleden bekommeren zich niet om de mening van mensen zoals ik.
- Er stemmen zoveel mensen bij de verkiezingen, dat mijn stem er niet toe doet.

Politiek cynisme

- Tegen beter weten in beloven politici meer dan ze kunnen waarmaken.
- Ministers en staatssecretarissen zijn vooral op hun eigenbelang uit.

De bereidheid tot politieke participatie

- Stel dat er vandaag verkiezingen voor de Tweede Kamer zouden worden gehouden en dat je daaraan mag deelnemen, zou je dan gaan stemmen?
- Kun je je voorstellen dat je aan een boycotactie zou deelnemen?

Tweede Kamervoorzitter Gerdi Verbeet omringd door (vice-)voorzitters van jongerenpartijen

week Maatschappijleer hebben, of om zittenblijvers. Een ander probleem is dat de leerlingen die geen Maatschappijleer hebben gehad moeilijk vergelijkbaar zijn met de andere groepen, omdat ze waarschijnlijk ook in een lagere klas zitten. Waarom zouden ze anders geen Maatschappijleer hebben?

Politieke participatie

Mutlu concludeert dat naarmate de leerlingen langer Maatschappijleer hebben gevolgd de politieke interesse, het politiek zelfvertrouwen, de bereidheid tot deelname aan de Tweede Kamerverkiezingen en de bereidheid tot conventionele politieke participatie

significanter toeneemt, terwijl de scores op politiek cynisme, autoritarisme en ethnocentrisme per jaar significant lager zijn. Bij autoritarisme gaat het om 'een voorkeur voor het nastreven van conventioneel gedrag en heersende normen, evenals naar de neiging zich aan het bestaande gezag te onderwerpen'. Leerlingen die langer Maatschappijleer hebben zijn dus minder volgzaam, maar lijken toch minder bereid om tot onconventionele participatie (het bezetten of beschadigen van gebouwen, demonstreren en blokkeren van wegen) over te gaan. Helaas is het verschil dat op dit punt is gemeten niet significant, want het is natuurlijk

interessant te weten of leerlingen na het volgen van Maatschappijleer minder snel de straat op zullen gaan. Het onderzoek toont wel aan dat de grotere politieke interesse van leerlingen wordt verklaard door de toename van politieke kennis bij deze leerlingen. Daarbij is overigens niet bewezen dat deze kennis bij Maatschappijleer en Maatschappijwetenschappen is opgedaan, maar aannemelijk is het misschien wel als naar de gestelde vragen wordt gekeken (zie kader).

Autoritarisme

- Het belangrijkste dat kinderen moeten leren is gehoorzaamheid en eerbied voor gezag.
- Oproerkraaiers en herrieschoppers zouden veel forser moeten worden aangepakt dan meestal gebeurt.

Ethnocentrisme

- Werkloze Turken zouden zonder meer naar hun land moeten worden teruggestuurd.
- Buitenlanders vormen een bedreiging voor onze cultuur.

Kennisvragen

1. Hoeveel leden heeft de Tweede Kamer?
2. Welke politieke partij heeft op dit moment de meeste zetels in de Tweede Kamer?
3. Welke van de volgende politieke partijen is de grootste voorstander van een gekozen burgemeester?
4. Welke van de volgende politieke partijen is de grootste tegenstander van abortus?
5. Welke partijen vormden het kabinet Balkenende IV (2007-2010)?
6. Welke van de onderstaande personen was minister van Financiën tijdens het kabinet Balkenende IV (2007-2010)?
7. Welk orgaan staat in Nederland aan het hoofd van een gemeente?

Effect

In zijn aanbevelingen schrijft Mutlu dat burgerschapsvorming in het onderwijs cruciaal is om te voorkomen dat jongeren onverschillig tegenover de Nederlandse politiek staan. Zijn conclusie dat Maatschappijleer hiervoor het meest geschikt is, is helaas niet op zijn onderzoek gestoeld. Maatschappijleerdocenten zijn wellicht geneigd hem op zijn woord te geloven, maar zijn onderzoek vergelijkt het effect van Maatschappijleer niet met het effect van Geschiedenis of met het effect van het lezen van kranten. Twee andere kanttekeningen bij zijn onderzoek maakt Mutlu zelf. Ten eerste valt er weinig over de causale relatie te zeggen: leiden lessen Maatschappijwetenschappen tot een positievere houding ten opzichte van politiek of kiezen leerlingen met een positieve houding ten opzichte van politiek eerder voor Maatschappijwetenschappen? Mutlu acht het waarschijnlijk dat de causale effecten in beide richtingen voorkomen: van Maatschappijwetenschappen naar positievere politieke houdingen, en andersom.

Ten tweede blijkt uit de respons (zie noot) dat in dit onderzoek geen aselechte steekproef uit de populatie is genomen, waardoor de externe validiteit zou kunnen worden aangetast. Er is dus enige onzekerheid over de representativiteit, ofwel de mate van generaliseerbaarheid van de resultaten.

Vervolgonderzoek

Vanzelfsprekend kan van een bachelorscriptie geen antwoord worden verwacht op alle vragen die over de effecten van Maatschappijleer en Maatschappijwetenschappen kunnen worden gesteld. Dit onderzoek is echter een goed begin en zou een aanzet voor nader onderzoek moeten zijn. Waar blijft het allesomvattende onderzoek waarin wordt aangetoond dat Maatschappijleer en Maatschappijwetenschappen van cruciaal belang zijn voor de ontwikkeling van politieke betrokkenheid bij jongeren en daarmee voor het politiek burgerschap van toekomstige generaties? Het meetinstrument dat door Karin Wittebrood is ontwikkeld kan daarbij opnieuw worden inge-

zet, bijvoorbeeld ook voor onderzoek naar Maatschappijleer 1 en 2 op het vmbo. Ook zou het interessant zijn te achterhalen of de door de leerlingen opgedane politieke kennis afkomstig is van Maatschappijleer. ◀

Noot

1. Alle 249 scholen die zowel Maatschappijleer als Maatschappijwetenschappen geven zijn per e-mail benaderd. Van deze 249 scholen hebben vijftien scholen de vragenlijst daadwerkelijk door de leerlingen laten invullen en terugsturen. 829 leerlingen vulden de enquête in. Dat zijn gemiddeld 55 leerlingen per school.

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar: c.gelinck@maatschappijpolitiek.nl

(advertentie)

Van meester tot master een investering in uzelf die u op voorsprong zet!

Fontys biedt deeltijdopleidingen in:

- Master of Education
- Master Special Educational Needs (SEN)
- Master Leren en Innoveren

Nieuw! Vanaf september 2012:

- Vakinhoudelijke cursussen van de opleiding Master of Education op contractbasis

**DENK
GROTER**

fontys.nl/masters

Alledaagse verhoudingen

'Wat studeer je?'
'Maatschappijleer!'
'Kun je dat studeren?'
'...'

In een dissertatie over ruimtelijke ordening werden maatschappelijke verhoudingen gedefinieerd als 'de verhoudingen tussen personen, waarbij vormen van uiterlijk gedrag gevolgen hebben voor anderen (deze verhoudingen vormen het object van recht, voor zover een bepaalde georganiseerde gemeenschap deze van voldoende belang vindt voor een geordende samenleving).' Uiterlijk gedrag waarin de verhoudingen af en toe pijnlijk tot uiting komen maken we allemaal mee.

De docent

Neem een feestje, of ander sociaal samenzijn, waar naarmate de uren vorderen de promillages toenemen. Dan merk je hoezeer in conversaties de complexiteit van actuele wereldproblemen kan afnemen, terwijl tegelijkertijd de oplossingen simpeler worden. 'Ze moeten niet zo moeilijk doen. Ze moeten gewoon optreden en die hap aanpakken. Ja toch?'. Logische vragen zijn dan: 'Wie bedoel je precies met ze, wat is gewoon en hoe ziet dat aanpakken er dan uit?'. Nu zijn zulke vragen niet bepaald sfeerbevoorrend op feestjes. Ze zetten de verhoudingen even op scherp. Gelukkig is er dan altijd

wel iemand, die de situatie probeert te redden door te roepen: 'Daar hebben we de leraar Maatschappijleer weer! Doe nou even gezellig. Iemand nog wat drinken?'

Het vak

De status van het vak Maatschappijleer kent zo zijn geschiedenis. Evoluëerde Maatschappijleer ooit van een marginaal stencilvakje tot volwaardig vak binnen het vmbo en de Tweede Fase, intussen is het weer gedevalueerd tot een vak achter of onder de streep. Uiteraard niet officieel, maar een vak dat zijn schoolexamencijfer moet middelen met de resultaten van het profielwerkstuk telt niet volledig mee. Afhankelijk van hoe management, docententeam of leerlingen met die streep omgaan heeft dit uitwerking op de verhoudingen. 'Ach, Radboud, maak je geen zorgen. Ik haal die vijf voor Maatschappijleer wel op met mijn profielwerkstuk.' Wie werkt er nu voor een vak waar hij niet om heeft gevraagd, met onderwerpen als verzorgingsstaat of parlementaire democratie die ver van zijn bed afstaan en waarvan de cijfers ook nog eens met een werkstuk en een presentatie kunnen worden gecompenseerd? De calculerende leerling zal, tenzij zijn rekenwerk hem anders vertelt, niet snel uit de startblokken komen, hoe interessant de les ook wordt gemaakt.

Het management

Een zeer gewaardeerde en graag geziene collega solliciteerde naar de functie van deelschoolleider op de locatie waar hij werkzaam was. Iedereen was daarvan op de hoogte en wenste hem succes. Hij kreeg de baan, waarna er iets vreemds gebeurde. Toen hij nog gewoon collega was werd hij in de pauze hartelijk begroet en zag iedereen hem graag bij zich aanschuiven. Van collega een meerdere geworden, viel er bij zijn binnenkomst pijnlijke stilte. Hij was niet meer een van ons.

Eerstegraads

Vers van de opleiding, op mijn eerste werkdag, meldde ik me bij de balie van de receptie. Een medewerkster van de administratie begeleidde me naar de docentenkamer. 'Pak maar koffie. Het is zo pauze en daarna kun je naar lokaal 207, dat is op de tweede verdieping. Succes!'. Met mijn rooster in de hand nam ik plaats aan een grote tafel. 'Deze tafel is voor docenten.' 'Oh ja, ik ben Radboud en ik ben docent.' 'Mhh. Ja, deze tafel is voor eerstegraads docenten. Je kunt daar zitten.' 'Eh... ik ben eerstegraads.' 'Nou ja. Straks komen mijn collega's die willen daar graag zitten.' ◀

Radboud Burgsma

Maatschappijleerdocent sfeerbevoorrend op feestjes (foto: Steven Fruitsmaak)

Lokaal of geen lokaal; dat is de kwestie! Is dit herkenbaar of heeft u een vast, eigen lokaal, en hoe ziet dat er dan uit: mooi, nieuw, ICT-faciliteiten, of meer van het type kauwgom, wippend tafeltje en te weinig stoelen? Wilt u een hier gloedvol pleidooi houden voor een eigen plek? Of maakt het u eigenlijk geen donder uit? Maatschappij & Politiek hoort het allemaal graag van u!

Stuur uw bijdrage voor de rubriek 'Mijn lokaal', van maximaal 400 woorden, bij voorkeur met foto van uw eigen lokaal, naar: menp@prodemos.nl.

Dringgg... de bel van 8.50 uur. Het eerste lesuur is alweer afgelopen. Mijn leerlingen schuifelen lokaal 208 uit en ik sluit snel de computer af. Stickje niet vergeten! Ik doe het digibord uit en maan een paar treuzelende leerlingen tot haast: 'Jongens, kom op nou, ik moet naar een ander lokaal!'. Het nieuwe lesuur begint bij ons op school direct na de bel. Dus elke minuut die ik er langer over doe om van lokaal 208 naar lokaal 45 te lopen gaat ten koste van lestijd. Erger nog, als ik na 8.55 uur aankom dan bestaat de kans - het blijven immers vmbo-pubers - dat de leerlingen gevlogen zijn, want na vijf minuten mag je weg, vinden zij. Om 8.52 uur de gang in naar de trap

van de tweede naar de eerste etage. Ongeveer de helft van de

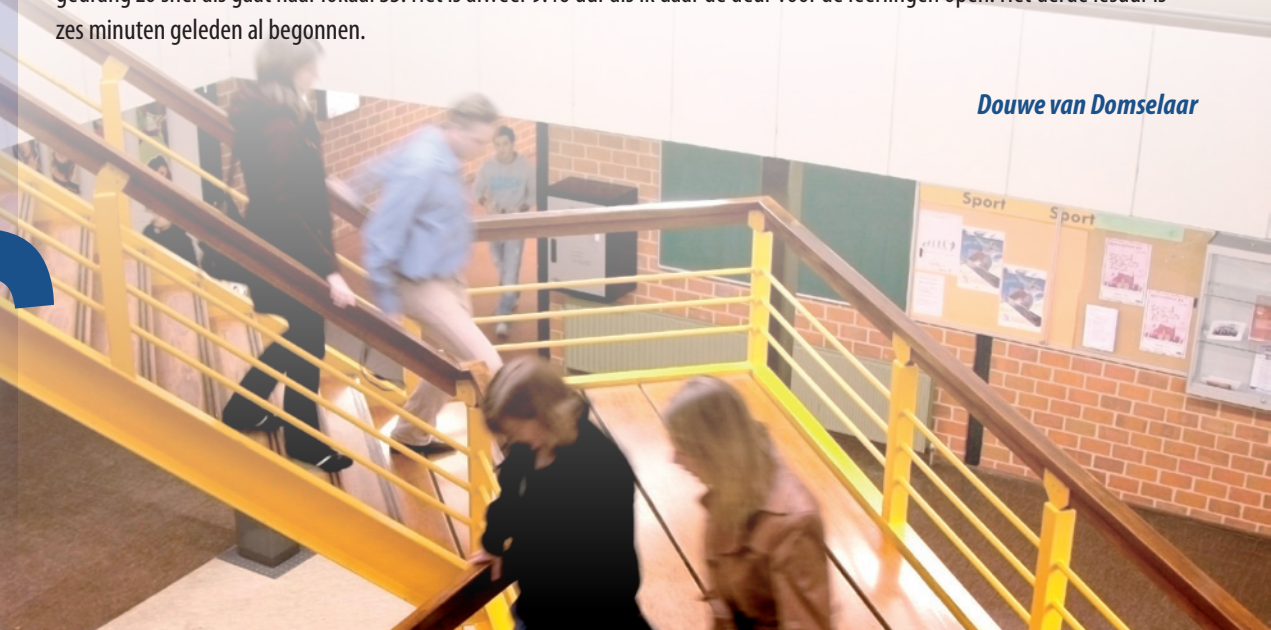
ruim 1.500 leerlingen stroomt nu als lemmingen in rijen van twee naar beneden. Helaas kun je als gehaaste docent niet de snelle linkerbaan pakken, want daar komt een even zo groot aantal omhoog gezwoegd, twee rijen dik. Het is 8.53 uur: ik ben al op de eerste etage. Nog een trap naar beneden, dan nog twee lange gangen door, een sluisdeur en . . . nee, ik kan mezelf wel voor mijn kop slaan: de proefwerken liggen nog in lokaal 208. Ik heb ze nu wel nodig. Met een U-bocht sluit ik me aan bij de leerlingen die omhoog gaan. In de gang trek ik een sprintje. Lokaal 208 weer in (. . . daar is al een les begonnen), proefwerken pakken en weer terug de gang in. Om 8.55 uur sta ik weer op één hoog. Snel naar de laatste trap. Ik duw wat late leerlingen opzij en ga op een sukkeldrafje (ook docenten mogen niet rennen) naar de sluisdeuren. Vanaf daar kan ik de leerlingen eventueel tegenhouden als ze er tussenuit willen piepen. Ze staan gelukkig nog voor het lokaal te wachten: 'Hè, hè, waar bleef u nou? Zeker koffie gedronken in de docentenkamer!'. Een sluwe leerling stelt: 'Meneer, nu hebben we tien minuten minder voor het proefwerk! Als ik het niet afkrijg wil ik na de bel nog tien minuten doorgaan'. Ik knik, maar weet dat ik dat niet kan waarmaken; als ik ze na de bel nog tijd geef, kom ik veel te laat voor het derde lesuur dat ik in lokaal 35 heb! Snel start ik de computer en het digibord op en ondertussen schuiven de leerlingen de tafels in proefwerkstand. Het is 9.01 uur. Van de lestijd van vijftig minuten zijn nog maar 39 minuten over.

Even later zit de klas zuchtend aan het proefwerk, even rust voor mij. Ik blaas uit en droom van een vast, eigen lokaal. Voor mijn part is dat een lokaal waar kauwgom onder de tafels zit en waar de zonwering piept en knarst, waar op de oude poster van Femke Halsema een snorretje is getekend, met een kast die uitpuilt van de spullen van de docent die twee jaar eerder vertrok, maar nog niet is uitgeruimd, zo'n lokaal dat 's winters te koud en 's zomers te warm is. Het zou me allemaal niets kunnen schelen als het maar mijn eigen lokaal zou zijn.

Dringgg. . . de bel van 9.40 uur: het tweede uur is afgelopen. Ik keer terug naar de realiteit. De meeste leerlingen zijn klaar met het proefwerk: 'Jongens, pak je spullen en leg je proefwerk op mijn bureau!' 9.43 uur: de klas is leeg maar de tafels staan nog in proefwerkopstelling. Ik kan de boel zo niet achterlaten voor de docent na mij, maar als ik niet nu vertrek naar lokaal 35 ben ik daar weer minstens vijf minuten te laat. Twijfel slaat toe. Wie geeft hier ook weer les na mij? Ik geloof dat kleine mannetje van Wiskunde. Ik beslis dat ik die, als er gedoe komt, wel aan kan in de docentenkamer. Geplaagd door schuldgevoel draai ik het lokaal onopgeruimd achter me op slot. Het digibord, zo bedenk ik me, staat ook nog aan. Laat maar. Ik worstel me door het gedrang zo snel als gaat naar lokaal 35. Het is alweer 9.46 uur als ik daar de deur voor de leerlingen open. Het derde lesuur is zes minuten geleden al begonnen.

Douwe van Domselaar

Mijn lokaal

Ophouden met wat hij het liefste doet...

Lieke Meijs

Op 10 april nam Rob van Otterdijk afscheid van de Tilburgse lerarenopleiding Fontys, als vakdidacticus Maatschappijleer. Hij wilde niet ophouden, maar hij moest omdat hij 65 wordt. 'De ophoging van de pensioengerechtigde leeftijd komt voor mij te laat', zo meldde hij in zijn afscheidsspeech. 'Een duizendpoot, een wereldverbeteraar en een veelvraat, maar bovenal een prettige en aardige persoonlijkheid', lovende woorden op zijn afscheidsmiddag als troost voor het gedwongen vertrek.

Toeval bepaalde de loopbaan van Rob van Otterdijk. Voor hetzelfde geld was hij een van riante bonussen genietende econoom geworden, ware het niet dat zijn vader hem na twee jaar economiestudie naar huis haalde wegens gebrek aan resultaten. In korte tijd was hij docent Engels, later, in 1969, uitgebreid met docent Maatschappijleer, met als belangrijkste motief *de wereld te verbeteren*. De slogan 'zorg dat je iets meemaakt en treed buiten je eigen kaders' heeft hij zelf steeds in praktijk gebracht. Hij was een actieve congresbezoeker, maar een die het geleerde ook naar de opleiding terugbracht en altijd op zoek naar iets interessants was om uit te dragen en te delen.

Dwarsdenker

In 1999 maakte hij de overstap van het voortgezet onderwijs naar de Fontys Hogeschool, in september hoopt hij zijn master Filosofie te halen.

Joke van Oudheusden van de Mens en Maatschappijvakken van de lerarenopleiding blikt terug op de carrière van Van Otterdijk en wees erop dat hij alle

ontwikkelingsmogelijkheden van Fontys benutte. Zijn collega noemde hem 'een dwarsdenker, eigenwijs met een licht anarchistische inslag, die het pad steeds wil verleggen'. Hij nam deel aan veel internationale projecten, duurzaamheidsprojecten, en een holocaustproject. Voor de hogeschool was hij van grote waarde door zijn veelzijdigheid: hij gaf zo ongeveer alle modules onder het motto 'iedere docent moet elk vak kunnen geven', spande zich in voor duurzame internationalisering en had een groot collegiaal netwerk binnen en buiten Tilburg.

Kampioen in duizend-en-een-activiteiten

Voorzitter van de Nederlandse Vereniging van Leraren Maatschappijleer (NVLM) Hans Teunissen stond stil bij de talrijke werkzaamheden die Van Otterdijk voor het vak verrichtte. Hij nam veel initiatieven, tot het Netwerk MBO-docenten bijvoorbeeld, zette zich in voor burgerschapsvorming, zat in de twee commissies Schnabel ten behoeve van het nieuwe examenprogramma Maat-

schappijwetenschappen en aansluitend daarop in de syllabuscommissie en schreef mee aan het jubileumboekje voor het veertigjarig bestaan van de NVLM en aan het *Handboek vakdidactiek Maatschappijleer*. Hij zat in het bestuur van de NVLM en was daar de eerste die alles vanaf een lpad volgde. Als voormalig docent van de huidige voorzitter bleef hij hem ook coachen toen hij in de rol van voorzitter zijn eerste toespraken voor volle zalen moest houden. 'Het gaat niet om de inhoud, alleen om de vorm', zo stelde hij Teunissen gerust voordat hij het podium in de Tweede Kamer zaal betrad naast Gerdi Verbeet.

Te vroeg

De redactie van *Maatschappij & Politiek* concludeerde samen met Van Otterdijk dat het diepte-interview met een terugblik op zijn arbeidzame leven nog even moet wachten, omdat het daar te vroeg voor is: hij start na de zomervakantie als vakdidacticus aan de eerstegraadslerarenopleiding Maatschappijleer aan de Universiteit van Tilburg en misschien gaat hij ook nog lesgeven in het vak Maatschappijwetenschappen. ◀

De werkvloer

Anique ter Welle

Ook Zweden kent lastige jongens

Mijn collega en ik kregen een verzoek van de lerarenopleiding van de Universiteit van Amsterdam: of we in de meivakantie tijd hadden om met twee Zweedse collega's af te spreken. Ze wilden graag met ons praten over lastig jongensgedrag op school. De afgelopen twee jaar hebben we daar bij ons op school onderzoek naar gedaan. De belangrijkste vraag is wat wij (docenten) kunnen doen om het lastige gedrag van jongens te verminderen. Onder lastig gedrag verstaan we gedrag dat een veilige leeromgeving verstoort.

Relaties

Het eerste jaar hebben we meerdere gesprekken gevoerd met jongens met lastig gedrag. Hoe zien zij zichzelf en vooral ook hoe zien zij ons? Belangrijke uitkomst is dat de jongens aangeven dat ze een goede relatie met docenten missen en soms zelfs het gevoel hebben dat docenten een hekel aan ze hebben. Daarmee zijn we het tweede jaar van ons onderzoek aan de slag gegaan. Samen met collega's hebben we geprobeerd om aan de hand van concrete voorbeelden te achterhalen waar wij tekortschieten en wat we kunnen doen om de relatie met jongens met lastig gedrag te verbeteren. Bijvoorbeeld door ze in de gang niet te negeren of gewoon eens te informeren naar hoe het met ze gaat. Dit klinkt wellicht voor de hand liggend, maar nog meer voor de hand liggend is het blijkbaar om deze jongens juist wel zo veel mogelijk te negeren, hetgeen lastig gedrag in de hand werkt. We proberen nu heel bewust te investeren in een verbetering van die relaties. Overigens is het onderwerp van ons onderzoek gaandeweg verbreed en spreken we nu over lastig gedrag van leerlingen in het algemeen. Er bestaan immers ook lastige meisjes, al waren die niet de directe aanleiding van ons onderzoek. Nu vinden we helemaal niet dat we *de* experts zijn op dit gebied, maar toch leuk als collega's uit het buitenland ideeën willen uitwisselen. Dus de dag na Koninginnedag zaten wij met onze Zweedse collega's op een terras in de Amsterdamse binnenstad tussen enorme bergen vuilnis van de vorige dag.

Looking for fun

De discussie in Zweden is vergelijkbaar met die in Nederland en gaat vooral over het onderpresteren van jongens. Daarover ging ons onderzoek niet zozeer, maar dat er een verband is, is ons tijdens ons onderzoek wel duidelijk geworden. De lastige jongens die wij hebben gesproken, raakten ook achterop wat prestaties betreft. Het steeds minder lezen noemden onze collega's als belangrijke oorzaak voor het achterop raken van jongens. Meisjes zijn over het algemeen taalvaardiger dus lijden daar minder onder, maar voor jongens is veel lezen eigenlijk onmisbaar voor hun tekstbegrip. Verder noemden ze de gameverslaving, waar toch vooral jongens last van hebben. Deze neemt zoveel tijd in beslag dat het schoolwerk er bij inschiet. Als laatste oorzaak noemden ze de invloed van de media. Het hedendaagse stereotype beeld van de stoere jongen is dat hij weinig doet voor school. Doe je dat wel, dan ben je niet hip.

Het was een interessant gesprek, al was het nogal uit de losse pols. De belangstelling voor het onderwerp bleek overigens nogal willekeurig bij onze Zweedse collega's. *'We are always looking for funds'*, zei een van beiden. Eerst verstond ik dat ze zei: *'We are always looking for fun'*. Daar is niets mis mee dacht ik nog, maar wat ze bedoelde was dat ze regelmatig op zoek gaan naar fondsen om samen tripjes te kunnen maken. Ze werken allebei op een andere school, maar zijn een stel. Een soort betaalde vakanties, waar een deel van de tijd nuttig moet worden besteed. Zo moesten we ook nog op de foto, als bewijs van hun goede gedrag tijdens hun verblijf in Amsterdam. Nu wil ik niet de moraalridder uithangen, maar helemaal in orde vind ik het geloof ik niet. Maar dit terzijde.

Investeren

Op dit moment heb ik twee jongens met lastig gedrag in mijn mentorklas. Ze komen allebei van een andere school en zijn bij ons ingestroomd in de vierde. Hun lastige gedrag is vooral dat ze niks doen voor school en te vaak absent zijn, met onderprestatie als gevolg. Verder zijn het aardige jongens. Ik heb veel geïnvesteerd in een goede relatie met beiden. Ondanks mijn aanmoedigingen en hulp staan ze er heel slecht voor. Ze hadden de moed al opgegeven en ik daarom eigenlijk ook. De week voor de meivakantie hebben beiden echter ineens aangegeven nog een eindsprint te willen trekken, omdat ze toch over willen naar vwo-5. Iedereen heeft het recht een klein of groot wonder te verrichten, dus ook ik ga er weer voor. Halen ze het niet, dan moeten ze van school, omdat zijinstromers het eerste jaar bij ons niet mogen blijven zitten. Ik zal ze dan zeker missen. Investeren in een goede relatie heeft ook zo zijn keerzijde. ◀

And the winner is...

Anique ter Welle

Het Landelijk Expertisecentrum Mens- en Maatschappijvakken organiseerde dit jaar een wedstrijd, met als doel om mee te werken aan de kwaliteitsverbetering van het maatschappijleeronderwijs. Studenten van alle lerarenopleidingen Maatschappijleer (eerste- en tweedegraads) werden opgeroepen goede onderzoeken en ontwerpen voor lessenseries in te sturen. De oogst was nog niet heel overvloedig (twee inzendingen eerstegraads en zes inzendingen tweedegraads), maar zeker de moeite waard.

Het Landelijk Expertisecentrum Mens- en Maatschappijvakken organiseerde de wedstrijd als stimulans voor het delen van goede ervaringen en ideeën. De winnende producten van dit jaar staan inmiddels op de website www.expertisecentrum-maatschappijleer.nl. Het is de bedoeling dat deze website zal uitgroeien tot de internetpagina voor het vinden van vakdidactisch materiaal voor Maatschappijleer. Zover is het nog niet,

maar er is een goed begin gemaakt.

Beoordeling

Samen met Jefta Bego (Fontys Hogescholen) en Christian van Kesteren (Hogeschool van Amsterdam en mavo Muurhuizen in Amersfoort) vormde ik de jury'. Er waren vier prijzen te verdelen. Nadat ik eerst thuis op mijn computer alle inzendingen uitvoerig had bekeken, was het tijd voor de

jurybijeenkomst in Utrecht. Van tevoren hadden we een lijstje met criteria gekregen, aan de hand waarvan de inzendingen moesten worden beoordeeld: originaliteit, uitvoerbaarheid (dat gold met name voor de lesontwerpen), theoretische onderbouwing en aansluiting op de eindtermen van Maatschappijleer. Ondanks dit overzichtelijke lijstje viel het nog niet mee. De ene inzending scoorde bijvoorbeeld vooral op originaliteit, een andere op de theoretische onderbouwing of de uitvoerbaarheid. Na twee uur juryberaad waren we het eens over de beste inzendingen. Twee prijzen voor de inzendingen van de eerstegraads, die allebei absoluut een prijs verdienen. Een prijs voor de beste tweedegraads lessenserie en een prijs voor het beste tweedegraads onderzoek.

Winnaar

De winnende inzendingen zijn heel divers, zowel qua inhoud als qua vorm en aanpak. Manon Walthie maakte een inhoudelijk stevig onderbouwde eerstegraads lessenserie over milieu als maatschappelijk probleem, voerde de serie zelf uit en schreef een uitgebreide evaluatie. Een aantal studenten van de Universiteit Twente maakte een originele en in de ogen van de jury zeer toepasbare eerstegraads lessenserie over de verzorgingsstaat aan de hand van de (door hen bedachte) familie Weltevree. Stef van der Linden deed een tweedegraads actieonderzoek naar de relatie actualiteit en maatschappijlessen. Hoe verhouden die twee zich tot elkaar en welke mogelijkheden heb je om de actualiteit in je lessen op een goede manier toe te passen? Tamara Baas ten slotte maakte een heldere tweedegraads lessenserie met veel zelf geschreven lesstof over samenleven in een democratie, waarbij met name macht en invloed centraal staan. De prijzen zijn inmiddels uitgereikt, de foto's zijn gemaakt. Het Landelijk Expertisecentrum Mens- en Maatschappijvakken is van plan deze wedstrijd elk jaar te organiseren en hoopt dat het aantal inzendingen zal toenemen en dat er volgend jaar dus nog meer leuke, interessante, originele, kwalitatief goede, diverse onderzoeken en lessenseries zullen zijn, waaruit een aantal winnaars zal worden gekozen. ◀

De prijswinnaars en een representant van een winnaar

Genocide als identiteit

Wolter Blankert

Waar liggen de grenzen van Europa? Armenië, iets kleiner dan Nederland, ligt diep weggestopt aan Aziatische kant van de Kaukasus. Toch beschouwt het land zich als typisch Europees, als eerste christelijke land ter wereld met een literaire traditie die qua ouderdom zijn weerga nauwelijks kent. Het land is lid van de Raad van Europa, maar het lidmaatschap van de Europese Unie zit er voornog niet in, met als belangrijkste obstakel de militaire afhankelijkheid van Rusland.

Wie op een zwoele voorjaarsavond in de hoofdstad Jerevan rondsloert, kan dat Europese karakter alleen maar onderschrijven. Propvolle terrassen rondom waterpartijen, zonder zichtbaar onderscheid tussen man en vrouw. Een indrukwekkend aanbod van alcoholische dranken, een in alcohol gedrenkt eiland omgeven door moslimstaten. De Armeniërs gaan er prat op dat hun wodka als de beste van de Sovjet-Unie gold en dat de Fransen in extase raakten bij het savoreren van hun cognac.

Schoolbezoek

Ook bij een schoolbezoek van Nederlandse docenten toont men zich heel open, zonder defilé van bestroepdaste hoogwaardigheidsbekleders. Overal mogen de bezoekers komen, van een draaiboek of van pompeuze toespraken lijkt men nooit te hebben gehoord. De leerlingen staan niet op voor de bezoekers, maar kijken vriendelijk glimlachend naar hen op en gaan door met hun werk, op een laptop in een simpel ingericht schoolgebouw.

Jerevan, met nu bijna anderhalf miljoen

inwoners, is tussen 1920 en 1940 uit de grond gestampt als hoofdstad van de nieuwe Sovjetrepubliek Armenië. De sovjetbouwstijl, hier in een frivole zuidelijke variant, kenmerkt nog steeds het stadscentrum. De westerse mogendheden kwamen hun belofte van een onafhankelijke Armenië (ten koste van Turkije) na 1919 niet na, de Sovjet-Unie riep wel een autonome republiek in het leven, jarenlang het paradepaardje van Stalins *nationaliteitspolitiek*. Voor het eerste na achthonderd jaar was er eindelijk weer sprake van een *Armeens thuisland*, dat in 1990 werkelijk onafhankelijk werd.

Identiteit

Toen prinses Mxima zich de opmerking veroorloofde dat bij al haar inburgering de Nederlandse identiteit aan haar aandacht was ontsnapt, stak er een storm van protest op, maar dat leidde niet tot een heldere omschrijving van wat die Nederlandse eigenheid inhield. In Armenië daarentegen kan iedere brugklasser aangeven waarop de nationale identiteit berust: de genocide van 1915 (verbeeld in het *genocidemuseum*

in Jerevan), de geschreven taal met een traditie van bijna tweeduizend jaar en het christendom.

In elke discussie steekt de genocide door de Turken in 1915 steeds weer de kop op. De omvangrijke Armeense gemeenschappen in het buitenland (de diaspora) hebben jaren geijverd voor een strafrechtelijk verbod op de ontkenning ervan. In Frankrijk is dat streven dit jaar (2012) met succes bekroond, in de Verenigde Staten voorkwam een presidentieel veto het. Op initiatief van de ChristenUnie heeft het Nederlandse parlement de genocide als feit erkend, maar tot een verbod op de ontkenning ervan is het niet gekomen. Voor de Armeniërs is het van wezenlijk belang dat deze massamoord op één lijn wordt gesteld met de Jodenvervolging in de Tweede Wereldoorlog. Om exact dezelfde reden weigeren de Turken dit te erkennen, zij weigeren zich op één lijn te laten stellen met de nazibeulen. Dat er van een massamoord sprake is geweest, ontkennen ook zij niet. Neutrale wetenschappers houden het doorgaans op 600.000 tot 800.000 slachtoffers, de Turken op krap de helft, de Armeniërs op ten minste het dubbele aantal.

Deportatie

Over de verdere feiten blijft de discussieruimte beperkt. Op 24 april 1915 (op deze datum herdenkt Armenië jaarlijks de genocide) werd het overgrote deel van de intellectuele bovenlaag van de Armeense gemeenschap in Istanbul (verreweg de grootste van Turkije) opgepakt en vermoord. De schatting loopt uiteen van twee- tot tienduizend doden. Kort daarop kregen de Armeense bewoners van de dorpen en steden van Oost-Anatolië bevel hun biezen te pakken om af te reizen naar het woestijngebied van noordoost Syrië. In Oost-Anatolië, het kernland van het oude Armenië, vormden de Armeniërs vrijwel nergens meer een meerderheid. De honderdduizenden die zich op weg begaven kwamen doorgaans niet ver. Zij werden vooral aangevallen door Koerdische knokploegen, fanatieke moslims die toen nog als nomaden door het land trokken en een reputatie opgebouwd hadden graag christenen dood te slaan; vaak na het verkrachten van vrouwen, meisjes en soms ook jongens. Een groot deel van de Armeniërs kwam om door ziekte, honger en dorst, omdat alle voorzieningen ontbraken. De hierop

volgende uitbraak van tyfus en cholera spaarde ook de moslimbevolking niet. De officiële reden voor de deportatie was dat het Turkse regime de Armeense minderheid als landverraders beschouwde die (tijdens de Eerste Wereldoorlog) met de Russische vijand heulden, overigens niet ten onrechte.

Vergelijking

Toch beperkte de vervolging zich niet tot het oorlogsgebied. Ook daarbuiten vonden op grote schaal pogroms en verplichte deportaties plaats. De huidige discussie draait om de vraag of er sprake was van een planmatige opzet om alle Armeniërs uit te roeien. De Turken stellen dat hiervoor geen bewijs bestaat en dat nader historisch onderzoek vereist is - in de rusgevende wetenschap dat de archieven over deze periode vernietigd zijn. Desondanks lijkt het uitgesloten dat de toen regerende militaire junta ontwetend zou zijn geweest en er valt ook geen reden te verzinnen waarom deze staalharde nationalisten er moeite mee zouden hebben gehad, in een tijd dat ook miljoenen Turken omkwamen als gevolg van oorlogshandelingen, epidemieën en honger.

Toch valt er veel te zeggen voor het Turkse (en trouwens ook Israëliëse) standpunt dat deze moordpartij niet op één lijn met de Jodenvervolging is te stellen. In de Turkse visie zijn de gruweldaden van dezelfde orde als uitpattingen in het verleden van koloniale mogendheden als Frankrijk en Engeland. De vergelijking met nazi-Duitsland daar-entegen is voor de Turkije onacceptabel.

Van een plan om alle Armeniërs binnen het Turkse rijk zonder meer uit te roeien kan moeilijk worden gesproken. Dan zouden de Armeniërs in Istanbul, Izmir en enkele andere westelijke provincies niet met betrekkelijke rust zijn gelaten.

Doodvonnissen

Turkije zou zich er gemakkelijk vanaf kunnen maken door de schuld te schuiven op het vroegere Osmaanse regime. Curieus genoeg is dat in het verleden ook gebeurd. Na de Turkse nederlaag in 1918 vluchtte de complete junta, waarop een Turkse rechtbank alle leden bij verstek ter dood veroordeelde, vooral vanwege hun aandeel in de Armeense genocide. Een Armeense organisatie besloot daarop niet te rusten voor alle juntaleden daadwerkelijk uit de weg waren geruimd en slaagde daar binnen drie jaar, vaak op spectaculaire wijze, in. In Duitsland werd een dader vrijgesproken toen hij verklaarde hoe zijn familieleden in 1915 waren verkracht en vermoord. Toen twijfelde kennelijk niemand aan de betrokkenheid van de Turkse leiding.

Actuele politiek

Tientallen jaren leidde de kwestie een sluimerend bestaan om weer actueel te worden toen Armenië in 1990 onafhankelijk werd. Sindsdien is de zaak geheel vermengd geraakt met de Armeense aanspraken op de enclave Nagorno-Karabach en de daaraan gerelateerde twist met Azerbeidzjan. In politiek opzicht steunt Turkije zijn broedervolk (dat vrijwel dezelfde taal spreekt), maar Russische soldaten langs de Turks-Armeense grens

moeten de grote buur in toom houden. Tegen Azerbeidzjan alleen bleek Armenië goed opgewassen. Niet alleen de enclave werd veroverd, maar ook een flinke *verbindingstrook* ten koste van Azerbeidzjan. Bij de wapenstilstand van 1994 bleef dit hele gebied onder Armeense controle. Een definitieve regeling ligt niet in het verschiep, omdat de internationale gemeenschap allergisch is voor grenswijzigingen binnen de vroegere Sovjet-Unie. Bij dit conflict speelt Armenië met verve de kaart van de genocide uit. Het land stelt dat het onverantwoord is Armeniërs (in Nagorno Karabach) onder het gezag van *Turken* te laten (bij het uiteenvallen van de Sovjet-Unie zijn inderdaad duizenden Armeniërs in Azerbeidzjan vermoord, maar de Armeniërs zelf traden niet veel zachtzinniger op). Turkije moet zich vanwege de wandaden in het verleden koest houden. Om die reden stellen ook de westerse landen zich gematigd op tegenover de feitelijke annexatie van grondgebied van Azerbeidzjan door Armenië. Tot op heden werkt deze politiek wonderwel. De wond van de genocide van bijna een eeuw geleden speelt zo een wezenlijke rol in de actuele politiek. ◀

Dit artikel is geschreven naar aanleiding van een in de meivakantie 2012 door docenten afgelegd studiebezoek aan Armenië, met een door het Europees Platform verstrekte beurs. Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar: w.blankert@maatschappijenpolitiek.nl.

*Het genocidemuseum in Jerevan
(foto: Ondrej Zvarek)*

Een alinea zonder taalfouten is verdacht

Hans van der Heijde

Diederik Stapel verzon onderzoeksresultaten, een Duitse minister plagieerde anderen teksten voor zijn dissertatie. Schande, riep iedereen in koor, en terecht. Zonder iets af te willen doen aan het immorele karakter van dit soort fraude en plagiaat, meent Hans van der Heijde dat ten minste een deel van de verontwaardiging door hypocrisie werd gevoed. Want heeft niet bijna iedereen die is schoolgegaan zich wel eens aan plagiaat schuldig gemaakt?

In het onderwijs is plagiaat zo algemeen, dat je wel van een plagiaatplaag mag spreken. Dit kan worden geïllustreerd met voorbeelden uit mijn eigen beroepspraktijk, die van een tweedegraads lerarenopleiding. Een deel van de opleidingsmodules wordt afgesloten met een tentamen, een ander deel met een werkstuk en weer een ander met een tentamen én een werkstuk. In die werkstukken wordt naar hartenlust geplagieerd, veelal uit bronnen gevonden op het internet. Weliswaar is men na de nodige pressie en dreigementen uiteindelijk wel bereid nette bronverwijzingen op te nemen, maar massaal overgeschreven (geknipt en geplakt) blijft er: waarom immers iets in eigen woorden weergeven als een ander de juiste woorden al heeft gevonden. Eerstejaarsstudenten kijken trouwens verwonderd op bij die eis netjes bronnen te vermelden. Kennelijk was die eis niet zo hard in hun vooropleidingsschool in het voortgezet onderwijs.

Klik hier

Beter goed gejat dan minder goed zelf bedacht, is het adagium, en eerlijk gezegd biedt het internet een enorme schatkist aan direct te gebruiken materiaal, waaronder vele websites met kant-en-klare werkstukken op duizend-en-één-terreinen. Er bestaat een

softwarepakket dat werkstukteksten kan vergelijken met tekstbronnen op het internet en het is eerder regel dan uitzondering dat het bronnen weet uit te zeven waaruit is overgeschreven, al dan niet met bronvermelding. Een vaak toegepaste tactiek is de overname van een hele alinea en daaruit één zin tussen aanhalingstekens, als citaat met bronvermelding plaatsen, aldus suggererend dat de rest van die alinea eigen tekst is. Overigens is een eerste kritische blik al voldoende om aanwijzingen voor plagiaat te vinden: een hele alinea zonder taalfouten mag als zeer verdacht gelden. Wat overigens te denken van deze, recent aangetroffen opmerking in een werkstuktekst: 'Voor de tabel: klik hier'? Er viel niets te klikken en een tabel was er ook niet.

Van alle tijden

Vermeden moet worden hier de indruk te wekken dat de plagiaatplaag ons overviel met de intrede van het digitale en internettijdperk. Knippen en plakken maakt het allemaal wel eenvoudiger, want er hoeft niet meer te worden overgeschreven, maar toen dat nog wel moest, gebeurde het massaal. Gezegd met een hbs-b-opleiding, herinner ik me wat velen als een tentaluskwelling ervoeren: het moeten lezen voor de

boekenlijsten van de talenvakken en van de gelezen boeken een samenvatting schrijven. Een Hermans, Vestdijk of Reve lezen, dat ging nog wel, maar literatuur uit de canon van vroegere eeuwen, dat was een bezoeking. Geen nood: de openbare bibliotheek beschikte over bundels met keurige samenvattingen die zo konden worden overgenomen. Wel moesten die samenvattingen wel even goed worden gelezen. Natuurlijk wisten docenten dat het zo ging. Een geschiedeniswerkstuk schrijven? De leerling zocht een boek waarin stond wat hij nodig meende te hebben, vatte dat samen, kopieerde een paar aansprekende alinea's, nam wat noten uit het notenapparaat over als waren het zijn eigen verwijzingen en nam in zijn eigen bibliografie de bijbehorende titels over uit de bibliografie van dat boek, alsof hij die zelf allemaal had geraadpleegd.

Protocol

Een paar jaar geleden leidde een al dan niet plagiaatkwestie op mijn hogeschool tot een langdurige juridische strijd. Een student had een scriptie ingeleverd waarvan de docent meende dat die zo goed was, zowel inhoudelijk als qua taalgebruik, dat hij niet kon geloven dat de student de auteur was; niet eerder had die student zulk

prachtig werk afgeleverd. Hij was slechts bereid die scriptie te accepteren als de student aanvullend bewijsmateriaal voor zijn auteurschap leverde: eerste, ruwe versies, aantekeningen, leenbriefjes van bibliotheken waaruit bleek dat de student de boeken had geleend die hij in zijn bibliografie had opgenomen, enzovoorts. De student weigerde dat en ging in beroep bij de examencommissie. De examencommissie stelde de docent in het gelijk, waarna de student de zaak voor de rechter bracht. Die steunde op zijn beurt de examencommissie, zij het met het advies dat er een protocol moest worden opgesteld over de afhandeling van scripties en werkstukken. Een protocol? Ja, met meerdere stappen: (i) overleg met de docent over aard en onderwerp van het werkstuk en de literatuur die ervoor moet worden doorgenomen, (ii) inlevering van een eerste ruwe versie, te beoordelen en te becommentariëren door de docent, en (iii) inlevering en beoordeling van het definitieve product.

Werkdruk

Dat vergt wel veel tijd, zullen veel docenten zeggen en dat is ook zo. Dat

is ook de kern van de plagiaatplaag. Als plagiaat meestal loont en slechts zelden wordt bestraft, zal er massaal worden geplagieerd. Naar het zich laat aanzien speculeren veel leerlingen en studenten er terecht op dat hun docenten al die stapels werkstukken niet van kaft tot kaft kritisch doorvlooiën. Als het er een beetje aardig uitziet (vaak lijkt het meeste werk in de lay-out te zijn gestoken) en geen enormiteiten bevat waar het oog direct op valt, ontvangt een werkstuk al gauw een voldoende. Leerlingen en studenten weten dat. Zet de ongeveer tien minuten die een docent op die manier kwijt is aan afhandeling van een werkstuk af tegen minimaal een uur die een dergelijke protocollaire afhandeling eist, en men zit direct midden in een discussie over te hoge werkdruk.

Minder is meer

Plagiaat mag niet. Dat is bekend, ook bij leerlingen en studenten. Het kan evenwel geen kwaad dat regelmatig te benadrukken en steeds weer toe te lichten waar de grenzen liggen. Iets wat niet mag, maar wel voordelen biedt, terwijl het niet of nauwelijks sancties zal ont-

moeten, gebeurt en massaal gebeurt. Het zich beperken tot een beroep op het geweten, heeft in het algemeen nauwelijks effect, zolang men ervan overtuigd is dat niemand de boel controleert ('Geweten is de innerlijke stem die ons waarschuwt dat er misschien iemand meekijkt', aldus H.L. Mencken). Als docenten willen dat werkstukken niet (ook) een oefening in plagiaat zijn, dan zullen ze een protocol, zoals hierboven gegeven, moeten volgen. Ontbreekt daarvoor vaak tijd en gelegenheid? Eis geen werkstuk als die tijd ontbreekt en eis van de schoolleiding dat voortaan tijd in de taakbelasting voor adequate afhandeling wordt opgenomen als het betreffende werkstuk het aangewezen leer- en toetsinstrument is. ◀

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar: h.vanderheijde@maatschappijenpolitiek.nl.

Het mest ecente plagiaatslachtoffer: de Hongaarse president Pál Schmitt, in april 2012 afgetreden wegens plagiaatverdenking (foto: Europa Pont)

Lesmateriaal

Sport als kennisvoertuig

Het onderwerp sport komt in de meeste lesmethoden nauwelijks voor en dat is jammer. Sport laat zich namelijk uitstekend combineren met de klassieke maatschappijleerthema's en is zodoende een ideaal voertuig om kennis mee over te brengen op leerlingen. Sport is aansprekend, het is leuk en het past in de belevingswereld van tieners. Komende zomer staan ons Olympische Spelen, het Europees kampioenschap voetbal, de Tour de France en Wimbledon te wachten. Om die reden reikt Docent Douwe van Domselaar drie methoden aan waar sport het voertuig is voor lastige maatschappijleerstof: het begrippenopstel, de spiegel en de zwart-wit-kijkopdracht.

Als de Olympische Spelen van 1936 wel erg ver van het bed zijn voor een *begrippenopstel* kan ook de bijna-Elfstedentocht van februari 2012 als voertuig worden genomen. Begrippen als media, media hype, publieke en commerciële omroepen, hoor- en wederhoor, persconferentie, persbureau, 'wat is nieuws' en kijkcijfers kunnen dan door de leerlingen worden uitgediept en toegepast.

Het begrippenopstel: sport & (massa)media

Geen enkele leerling vindt het leuk om veel begrippen uit zijn hoofd te leren en geen enkele docent is gebaat bij leerlingen die al die begrippen kunnen opdreunen zonder goed te begrijpen wat ze betekenen en zonder ze te kunnen toepassen. Het begrippenopstel komt aan beide partijen tegemoet terwijl er wel veel wordt geleerd door de toepassing van begrippen in een juiste context.

Vertel de leerlingen in het kort iets over de Olympische Spelen van 1936.¹ Leg in het kort begrippen uit als massamedia, indoctrinatie, manipulatie, censuur en propaganda (alle begrippen die in het betreffende onderdeel Massamedia/Communicatie aan de orde komen).

Laat de leerlingen daarna in de klas een opstel schrijven. Hierbij moeten zij zich voorstellen dat zij tiener zijn in die tijd en de Spelen van dichtbij meemaken. In het opstel moeten zij verplicht alle begrippen gebruiken. Bij een wat zwakkere groep (bb/kb-niveau) kan de docent ook al een titel bedenken en de eerste zinnen voor de leerlingen op papier zetten om hen de juiste richting te geven. Leerlingen op vmbo-gtl- en havo- en vwo-niveau kunnen prima zonder deze hulp aan de gang. Het opstel moet minimaal 400 woorden lang zijn. Laat twee of drie leerlingen hun opstel voorlezen. Dit geheel past binnen een lesuur.

Een ander thema kan ook de boycot van de Olympische Spelen van Moskou in 1980 zijn. Laat de leerlingen zich verdiepen in de mening van de sporter die wel wil gaan maar niet mag, en van de sporter die niet wil gaan maar wel moet.

Kijk in de spiegel: sport & politiek

De meeste tieners hebben overall een mening over. Deze mening is vaak eendimensionaal en nog niet van het niveau dat het probleem van meerdere kanten wordt bekeken, en dat is precies waar deze opdracht wel naar toe werkt. Begin deze opdracht met een korte inleiding over Ruud Gullit. Een gerenommeerd oud-voetballer en oud-trainer. Iemand die gesproken heeft met de groten der aarde, de hand heeft geschud van Koningin Beatrix, Nelson Mandela en Bono. Hij kan de publieke opinie naar zijn hand zetten want Nederland houdt nog steeds van hem: hij is *mister anti-apartheid* en *mister anti-onrecht*. Kortom, hij kan wat voor de wereld betekenen. Maar dan gebeurt het. Gullit krijgt een aanbod van de Tsjetsjeense dictator Ramzan Kadirov. Hij wil dat Gullit (voor enkele miljoenen euro's) als trainer aan de slag gaat bij zijn voetbalclub Terek Grozny. Laat de leerlingen eerst volledig in de huid van Gullit kruipen. Ze kijken zichzelf aan in de spiegel. Laat ze op papier zetten waarom hij deze stap *wel* moet nemen. Des te meer argumenten en des te meer gevoel erop papier komt, des te beter. Laat hen vervolgens voor het aanbod *bedanken*. Waarom zou hij het juist *niet* moeten doen? Wat zijn de argumenten die hij tegen Kadirov kan gebruiken?

Tot slot kruipen de leerlingen in de huid van Kadirov zelf. Ook hij staat voor de spiegel. Wat wil hij met de komst van Gullit bereiken? Gaat het hem alleen om het voetbal, of wordt zijn politiek ook gelegitimeerd als deze beroemdheid voor hem werkt?

Verzamel vervolgens de argumenten uit de drie situaties op het bord. Koppel er een onderwijsleergesprek aan waarbij zaken zoals dictator, politiek, belangen, macht en machtsmisbruik aan de orde komen.

Na het gesprek schrijven de leerlingen (uitgebreid) en met argumenten onderbouwd op wat zij zouden doen als zij in Gullit zijn schoenen zouden staan. Reken maar dat zij nu beiden kanten van de medaille beschrijven. Dit geheel past binnen een lesuur.

Zwart-wit-kijkopdracht: sport & rechtstaat/criminaliteit

Laat de leerlingen eerst met een woordweb brainstormen over criminaliteit en criminelen. Ga daarna het gesprek aan rond het thema: zijn alle criminelen slecht? Kun jij je bijvoorbeeld voorstellen dat je strafbare dingen doet alleen maar om een wedstrijd te winnen?

De overgrote meerderheid van de leerlingen zal dit niet beamen. Zij denken nog erg zwart-wit: goed is goed en fout is fout. Stap vervolgens over op de case van wielrenner Thomas Dekker. In maart van dit jaar is hij weer even *hot news* omdat zijn schorsing van twee jaar (in verband met dopinggebruik) eindelijk voorbij is en hij weer mag starten in een koers. Leg zijn situatie kort uit (zie kader).

Start vervolgens de documentaire over zijn verhaal² en geef de leerlingen een kijkopdracht mee. Hebben zij begrip voor zijn situatie? Hoe denken zij over het lege leven van Dekker die geen dagvulling meer heeft? Is de straf terecht? Is het *criminele gedrag* zo zwart-wit als zij eerder dachten? Hebben zij begrip voor deze crimineel of nog steeds helemaal niet? Dit geheel vergt, door de duur van de documentaire, twee lesuren en is vooral geschikt voor havo- en vwo-leerlingen. Mocht dit te lang of van een te hoog niveau zijn, neem dan de zaak van wielrenner Alberto Contador. Gebruik van het YouTube-filmpje *Contador over clenbuterol* de eerste tweeënhalve minuut. Leg de leerlingen uit dat, net als bij de zaak van Thomas Dekker, deze wielrenner iets in zijn bloed had dat verboden was, waarvoor hij zwaar wordt gestraft. Speciaal aan de zaak Contador is dat de renner zelf stelt dat hij niets heeft genomen dat niet mag, maar dat hij door het eten van een biefstukje in een restaurant een minimale hoeveelheid clenbuterol heeft binnengekregen. Ga daarna een gesprek aan met de kijkopdracht vragen als inhoud. Dit geheel past gemakkelijk in een lesuur. ◀

Foto: Ludo

De zaak Thomas Dekker

Thomas Dekker gold jarenlang als grootste wielbelofte van Nederland. De jonge renner wordt vanaf zijn jeugd al overladen met succes, geld en aandacht. Wielierliefthebber Nederland speculeert met hem openlijk over een nieuwe winst in de Tour de France. Eind 2007 gaat het helemaal mis: een blessure, ruzie met zijn wielploeg en voor het eerst in zijn leven tegenvallende prestaties. In 2008 klinken de eerste verdachtmakingen, maar pas in 2009 test Dekker op basis van een controle uit 2007 positief op het gebruik van EPO. De Internationale Wielunie schorst hem voor twee jaar. Hij belandt in een diep zwart gat. In het voorjaar van 2010 besluit hij zich terug te vechten in de wielwereld. Een lange lijdensweg ontstaat.

Noten

1. Op YouTube is legio (kort) materiaal te vinden over bijvoorbeeld Jesse Owens en Adolf Hitler.
2. <http://player.omroep.nl/?afID=12744451>

Douwe van Domselaar

Mbo-gastlessen: verkiezingen en formatie

Direct na de zomervakantie staan kranten en televisie bol van verkiezingen en formatie. Het moment om een gastles over de verkiezingen of de formatie te boeken bij ProDemos. Een van onze gastdocenten komt graag naar uw school om op enthousiaste wijze een aantal gratis gastlessen te verzorgen. Ga naar www.prodemos.nl/gastlessen voor meer informatie en meld u nu aan!

Huis voor democratie en rechtsstaat **ProDemos**

Programma provincie Zuid-Holland

De Haagse Tribune heeft in samenwerking met de provincie Zuid-Holland een extra programma ontwikkeld voor scholen. Leerlingen maken in dit programma op locatie kennis met de provinciale overheid: in het Provinciehuis in Den Haag. Uw leerlingen ontmoeten een lid van de Provinciale Staten en bekijken een film over de rol en taken van de provincie. Vervolgens spelen ze het spel 'Verdeel de ruimte' (vmbo en mbo 1 en 2) of doen het rollenspel (mbo 3 en 4 en havo/vwo). Het programma is gratis en duurt twee uur. Ga voor meer informatie naar: www.prodemos.nl/ZH.

Huis voor democratie en rechtsstaat **ProDemos**

Theatervoorstelling STRAF

Hoe voelt het als iemand een straf krijgt die niet gerechtvaardigd lijkt? Acteur en theatermaker Rens van de Rijdt neemt zijn publiek mee in een bijzonder verhaal over recht en rechtvaardigheid. ProDemos en Matzer theaterproducties bieden u nu de mogelijkheid om deze theatervoorstelling naar uw school te halen. De voorstelling duurt één lesuur. Een gastdocent van ProDemos verzorgt een korte inleiding en de nabespreking. Na de voorstelling kunt u zelf nog een les geven over jeugdstrafrecht, de oorzaken van crimineel gedrag en de functies van straffen. U krijgt hiervoor kant-en-klaar lesmateriaal aangeleverd.

Praktische informatie:

De voorstelling wordt gespeeld in het mbo en in de bovenbouw van het vmbo. De voorstelling kan het hele najaar geboekt worden. Wij komen naar uw school als u ten minste vier, maar bij voorkeur zes klassen aan het programma laat deelnemen. De kosten bedragen € 500,- voor een dag, de voorstelling wordt dan drie keer gespeeld. Voor boekingen en vragen kunt u contact opnemen met Suzanne van de Ven van ProDemos: s.vandeven@prodemos.nl.

Huis voor democratie en rechtsstaat **ProDemos**

Geknipt

Leerlingen eisen inspraak op scholen!

Scholen communiceren van alles met de ouders van leerlingen: van rapporten tot de vervanging van leraren. Vwo-5-leerling Timo Nijssen vraagt zich af waarom leerlingen zelf niets horen: 'Ik bepleit een democratisering van het voortgezet onderwijs, waarbij leerlingen meer te zeggen krijgen - of überhaupt iets te horen krijgen - over hun educatie en dus ook over hun eigen toekomst. Met een democratisering van het voortgezet onderwijs bedoel ik niet dat alle scholen per direct moeten overstappen naar het schoolsysteem van democratisch onderwijs, waarbij leerlingen zelf bepalen wat, wanneer en op welke manier ze iets willen leren. Daarmee bereid je mensen immers niet voor op de samenleving. Daar kun je ook niet zomaar doen en laten wat je leuk vindt. Wel moeten scholen ophouden met het krampachtig vasthouden aan een systeem waarbij het schoolbestuur alles bepaalt en ouders worden geïnformeerd, terwijl de leerlingen maar op alles *ja en amen* moeten zeggen. Ik vind niet dat leerlingen overal zeggenschap over moeten krijgen. Lessentabellen kunnen beter worden overgelaten aan mensen die er verstand van hebben. Dat zijn niet de leerlingen of de ouders. Wel moeten de scholen duidelijker en transparanter communiceren naar de leerlingen - de alfa van hun omega, het bloed in

hun aderen of simpelweg degenen die de gevolgen ondergaan van hun besluiten.'

(Bron: *NRC Handelsblad*, 20 april 2012)

'Maatschappijwetenschappen is het waarom achter Maatschappijleer. Je gaat dieper in op basiskennis. Het mooie is dat je hetgeen je hebt geleerd direct in de samenleving terugziet. Met een wiskundesommetje is dat minder'.

Havoleerlingen Davey van Hennik, Nick Goossens en Paul Voors van het Etty Hillesum Lyceum Het Vlier in Deventer, in: *De Stentor/Deventer Dagblad*, 25 mei 2012

Ook docent kan niet alles zeggen op Twitter

Een docent kan op Twitter niet alles zeggen, maar waar precies de grenzen liggen, is aan de hand van de wet heel moeilijk te bepalen. Dit zijn moeilijke kwesties, zegt jurist Armoud Engelfriet van juridisch adviesbureau ICTRecht. Het rooms-katholieke Fioretticollege in Lisse schorste deze week een docent Maatschappijleer. De docent had op Twitter de islam een barbaarse achterlijkheid genoemd. De docent, van Surinaams-Hindoestaanse komaf, zit in de Leidse gemeenteraad voor de partij Leefbaar Leiden. 'Iedereen kan lezen wat je op Twitter zegt, dus zijn zulke uitspraken openbaar', zegt Engelfriet. 'Dan gelden de rechtsregels voor openbare uitspraken.' Daarnaast maakt het veel uit wat voor uitspraak een leraar doet. Engelfriet: 'Is wat hij op Twitter schrijft werkgerelateerd? Het maakt nogal wat uit of een leraar zijn mening geeft over een voetbalclub of over de minister van Onderwijs. Wat is er precies gezegd en is het te herleiden tot de school? Het kan ook zijn dat een docent iets op een feestje zegt. Een ander hoort dat en brengt het naar buiten. Het is dan zeer de vraag of dat de desbetreffende docent is aan te rekenen.' Ook de omstandigheden spelen een rol. Engelfriet: 'Werkt de docent op een christelijke of openbare school? Een docent van een christelijke school kan over het algemeen meer zeggen dan een docent van een openbare school, omdat die onder de overheid vallen. Daarom is

het moeilijk om over uitingen op Twitter algemene uitspraken te doen.'

(Bron: *Nederlands Dagblad*, 26 mei 2012)

'Ik heb als leraar Maatschappijleer en als mentor vaak gesprekken gehad met islamitische leerlingen. Zij liepen op onze school na 'Fortuyn' niet te koop met hun geloof. De leerlingen moeten zich veilig bij je voelen, zeker bij dit vak. Dat zal de geschorste docent [zie bovenstaand bericht, *red.*] zich zeker moeten realiseren en ook in vakinhoudelijk opzicht loopt de man achter. Eigenlijk is dat achterlijk'. Huub Philippens, naar aanleiding van Tweet over 'islam als barbaarse achterlijkheid', in: *Trouw*, 26 mei 2012

Maatschappijwetenschappen zeldzaam

Er zijn weinig andere scholieren die eindexamen Maatschappijwetenschappen doen. Het is vreemd dat zo weinig scholen het vak Maatschappijwetenschappen hebben. Maatschappijleer wordt sinds 1972, bij de invoering van de Mammoetwet, gegeven. Waar scholieren toen vooral veel met elkaar debatteerden over belangrijke en - het moet gezegd - minder belangrijke zaken, is het vak nu veel theoretischer. Scholieren duiken tegenwoordig in het politieke systeem, de criminologie en de rechtsstaat.

In het keuzevak Maatschappijwetenschappen, dat de leerlingen na Maatschappijleer kunnen volgen, wordt de geleerde theorie verder uitgediept, en hoe? Drie boeken van elk 150 pagina's moeten de examenkandidaten leren. Geen enkel ander vak heeft zo veel examenstof, zelfs Geschiedenis niet. Waar je met vakken als Wiskunde, Nederlands of Engels aan een vast lesprogramma bent gebonden, wil het bij Maatschappijwetenschappen weleens afwijken. Dan moet je ineens iets leren over de gedoogconstructie, of over wat de mogelijk volgende stappen zijn in de zedenzaak tegen Robert M. 'We willen dat onze scholieren kritische wereldburgers worden, die weten wat er in Nederland en de wereld gebeurt', zegt docent Madeleine Koenders.

(Bron: *De Gelderlander*, 25 mei 2012)

Beste werkstukken 2012 bekend

Dit jaar organiseerde de NVLM voor de zesde keer de profielwerkstukwedstrijd. De winnaars hebben in juni hun prijs in ontvangst genomen uit handen van de burgemeester van Rotterdam, Ahmed Aboutaleb. Lianne den Hartog en Marijke ter Maaten van het Van Lodenstein College in Kesteren schreven het beste havowerkstuk: *Het vertrouwen in de rechtsstaat als vrouw Justitia faalt*. Joëlle Koot en Laura Jacobs van het Comenius College in Hilversum hebben met *Vrouwen in topfuncties in het bedrijfsleven* het beste vwo-werkstuk geschreven. De NVLM feliciteert de prijswinnaars en hun docenten mevrouw Alinda van Dijk-Paul van het Van Lodenstein College en mevrouw Erna van Zwol van het Comenius College. Op de tweede plaats eindigden Bas Bouman en Rick van Stappershoef (havo) met *Geweld tegen ambulancepersoneel* en Floortje de Koning en Iris Koele (vwo) met *The Dilemma of Inclusive Education*.

Examens 2012

Deze pagina werd geschreven toen de examens Maatschappijleer 2 en Maatschappijwetenschappen net achter de rug waren. De NVLM organiseerde drie examenbesprekingen in Utrecht. Bij de examenbesprekingen voor het vmbo (met uitzondering van vmbo-bb)

waren negen docenten aanwezig. Voor de examenbesprekingen havo hadden zich ongeveer 55 docenten aangemeld, voor de vwo-besprekingen meldden 45 docenten zich aan. Net als voorgaande jaren konden docenten voor hun leerlingen een certificaat aanvragen, als die leerlingen voor Maatschappijleer 2 of Maatschappijwetenschappen een 9,0 of hoger voor het centraal schriftelijk eindexamen haalden.

Kamervragen

Naar aanleiding van een e-mail van twee studenten van de Hogeschool Rotterdam heeft Kamerlid Metin Çelik van de PvdA Kamervragen gesteld over de inzet van onbevoegde docenten voor het vak Maatschappijleer. Hij stelde de onderstaande vragen:

1. Herinnert u zich de motie over versterking van het onderdeel burgerschapsvorming die de Kamer in 2011 heeft aangenomen?
2. Welke consequenties verbindt u er aan dat ook de Onderwijsinspectie signaleert dat versterking van het burgerschapsonderwijs nodig is?
3. Welk belang hecht u aan het schoolvak Maatschappijleer in verband met het burgerschapsonderwijs?
4. In welke mate zetten scholen voor voortgezet onderwijs en mbo-instellingen voor het vak Maatschappijleer docenten in die geen bevoegdheid voor dit vak hebben?
5. In hoeverre heeft de tegenvallende ontwikkeling in de burgerschapscompetenties te maken met de inzet van onbevoegde docenten voor de lessen Maatschappijleer?

De NVLM wacht de beantwoording van deze Kamervragen met belangstelling af. Daarna zal met de mensen van de lerarenopleiding Maatschappijleer in Rotterdam over eventuele vervolgvragen worden overlegd.

Onderzoek Maatschappijwetenschappen

Nog meer relevante activiteiten door studenten aan een lerarenopleiding Maatschappijleer: Henk Gilhuis en Jeroen van Dijk van de Universiteit Utrecht deden onderzoek naar de factoren en overwegingen die binnen scholen een rol spelen als er moet worden

besloten Maatschappijwetenschappen al dan niet in te voeren. Het onderzoek richt zich met name op de invoering van de Vernieuwde Tweede Fase in 2007/2008. Waarom is deze herziening van de Tweede Fase voor veel scholen aanleiding geweest Maatschappijwetenschappen in te voeren, en waarom geldt dat voor andere scholen niet? Naast interviews hebben de onderzoekers gebruik gemaakt van een enquête die via de e-mailnieuwsbrief onder NVLM-leden is verspreid. De resultaten van het onderzoek zijn interessant voor ons als vakvereniging en voor docenten die het vak graag willen invoeren. Op de website van de NVLM en in *Maatschappij & Politiek* vindt u hierover binnenkort meer informatie.

Vakantie

Het NVLM-bestuur wenst alle leden van de NVLM een prettige zomervakantie!

Coen Gelinck

NVLM-bestuur

Hans Teunissen, voorzitter

telefoon: 06-28125692

e-mail: hansteunissen@nvlm.nl

Coen Gelinck, vice-voorzitter

e-mail: coengelinck@nvlm.nl

Felix van Vugt, secretaris

Amaliastraat 50

3522 AW Utrecht

telefoon: 06-16431651

e-mail: felixvanvugt@nvlm.nl

Tom Stroobach, penningmeester

telefoon: 0320-249481

e-mail: tomstroobach@nvlm.nl

Ingrid Faas, ledenadministratie

e-mail: ingridfaas@nvlm.nl

Riemer Bouwmeester

e-mail: riemberbouwmeester@nvlm.nl

Ruth Esselink

e-mail: ruthesselink@nvlm.nl

Arthur Pormes

e-mail: arthurpormes@nvlm.nl

Hetty Schepers

e-mail: hettyschepers@nvlm.nl

Aukje Schrijver

e-mail: aukjeschrijver@nvlm.nl

www.nvlm.nl

Girorekening NVLM: 1889654

Gesignaleerd

De rest van je leven

Wat moet ik gaan studeren?, is een vraag die vroeger of later in de schoolloopbaan langskomt. Veel jongeren weten het dan echt nog niet en willen er ook liever niet over nadenken. Dat is echter geen optie, er moet een keuze worden gemaakt. Die keuze bepaalt voor een gedeelte hoe je leven eruit zal gaan zien. Het is dus zaak een goede keuze te maken.

Uitgangspunt is de jongere zelf: zijn of haar keuzeproces moet centraal staan. Ouders en begeleiders kunnen meedenken in dit proces (dat is zelfs gewenst), maar het is uiteindelijk de jongere zelf die kiest. Hoe kom je tot een goeie keuze? In het boek *De rest van je leven?* van Carine Vos staan theoretische achtergronden om te laten zien waarmee je bij het keuzeproces rekening moet houden. Je krijgt cijfers over uitvalpercentages, studiekosten, de inschrijvingsprocedures. Er zijn studies waar je een speciale test voor moet doen, studies waarvoor loting geldt en studies waarvoor je auditie moet doen. Hoe werken je hersenen bij dit keuzeproces en welke rol spelen je ouders? Daarnaast zijn er opdrachten en oefeningen. Door die uit te voeren kom je erachter hoe je die theorie kunt toepassen. Er zijn schrijfoefeningen, praat-oefeningen, oefeningen waarbij je vragen moet beantwoorden. Geleidelijk leiden ze naar een punt waarop keuzen duidelijker worden. Ook kun je lezen hoe anderen tot een keuze zijn gekomen. Informatie: www.swpbook.com.

CBS in de Klas

Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) publiceert erg veel bruikbare cijfers voor Maatschappij-

leer, het omvat vele maatschappelijke aspecten, van macro-economische indicatoren, zoals economische groei en consumentenprijzen, tot de inkomenssituatie van personen en huishoudens. Naast veel thema's zoals Onderwijs en Overheid & Politiek heeft het CBS ook veel uitgebreide dossiers met cijfers samengesteld. Voorbeelden hiervan zijn *Allochtonen*, *Emancipatie*, *Europese Unie*, *Globalisering*, *Levensloop*, *Nederland regionaal* en *Vergrijzing*. CBS in de Klas biedt docenten gratis specifiek CBS-materiaal aan dat direct bruikbaar is in de klas en dat in het lesprogramma past. U vindt de informatie op de CBS-website onder het kopje 'Informatie voor' en 'Onderwijs'. Informatie: www.cbs.nl.

Billen Bloot Spel

Het *Billen Bloot Spel* is een spel met vragen rond politieke meningen, persoonlijke keuzen en banale dagelijkse praktijk: Ben je een zelfstandig denk(st)er? Heb je veel belangstelling voor andere mensen? Vind je dat je intensief leeft? Zijn wereldverbeteraars aardiger dan andere mensen? Is het mogelijk de welvaart in de wereld eerlijk te verdelen? Heeft het zin om mensen te straffen? Kunnen dieren denken? Je vriend of vriendin is jaloers. Houd je daar rekening mee? Tachtig vragen over persoonlijke, filosofische en banale kwesties, om elkaar te plagen en tot denken uit te dagen, om met elkaar van gedachten te wisselen, om elkaar en vooral ook jezelf te leren kennen, om meningen aan te scherpen of mischien wel te veranderen. Trek een vraagkaart en gebruik die als aanzet voor een gesprek. Of speel om de punten en gebruik de antwoordkaarten. Wat gaat de ander zeggen? En hoe beantwoord je zelf vragen als de bovenstaande, met ja of nee, of toch maar met een aarzelend (of diepzinnig!) tja? Het *Billen Bloot Spel* bestaat tachtig vraagkaarten, plus zes blanco kaarten voor eigen vragen, 22 antwoordkaarten en twee kaarten met uitleg van speelmogelijkheden en is geschikt voor jongeren en volwassenen.

Informatie: www.at-a-lanta.nl

Het komende nummer van
Maatschappij & Politiek
verschijnt op 24 september 2012

De redactie wenst een
aangename zomer.

Maatschappij & Politiek

is een uitgave van ProDemos, Huis voor democratie en rechtsstaat. Hierin zijn tevens opgenomen de mededelingen van de NVLM. De redactieleden zijn in hun journalistieke werkzaamheden onafhankelijk.

Redactie

Bas Banning, Wolter Blankert, Radboud Burgsma, Douwe van Domselaar, Christine Elout, Coen Gelinck, Hans van der Heijde (hoofdred.), Lieke Meijs, Hessel Nieuwelink, Gerard van Rossum, Anique ter Welle, Jeff Peck (correspondent New York, VS).

Eindredactie

Maarten Cras

Vormgeving

Addy de Meester

Opmaak

Ron Zijlmans

Omslagfoto

Menno Schaefer, Nationale Beeldbank

Druk

Drukkerij Haasbeek

Uitgever

ProDemos

Hofweg 1H

2511 AA Den Haag

telefoon 070 7504646

e-mail: uitgeverij@prodemos.nl

Redactiesecretariaat

ProDemos

Hofweg 1H

2511 AA Den Haag

telefoon 070 7504646

e-mail menp@prodemos.nl

www.maatschappijenpolitiek.nl

Abonnementsprijzen M&P

Zie www.maatschappijenpolitiek.nl

Nieuwe abonnementen

Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan na ontvangst van het abonnementsgeld. Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aankomende van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Beëindiging abonnement

Opzegging schriftelijk tot 1 december van het lopende abonnementsjaar.

Auteursrecht

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd zonder voorafgaande toestemming van de redactie met uitzondering van de tekst van het leerlingenmateriaal, indien dit geschiedt zonder winst oogmerk.

In alle gevallen dient de bron duidelijk te worden vermeld.

Advertenties

Zie www.maatschappijenpolitiek.nl.

Of op aanvraag bij de uitgever,

telefoon 020 5217600.

Kopij en mededelingen

Bijdragen naar het redactiesecretariaat.

ISSN 1566-1555

